Εκλεκτικές συγγένειες του Διαφωτισμού

Αλέξανδρος Σχισμένος

Υπάρχει ένα ερώτημα, αν η φιλοσοφική έκπτωση του νεοφιλελευθερισμού συμπαρασύρει το σύνολο των φαντασιακών σημασιών που φέρονται στον νοηματικό του πυρήνα. Άραγε μπορούμε να εντοπίσουμε κάποιο απελευθερωτικό νόημα στις ευρύτερες πτυχές του πολιτικού φιλελευθερισμού, ενώ καταγγέλλουμε σφόδρα τον παραλογισμό του οικονομικού αντιστοίχου του, όπως ο Καστοριάδης εντοπίζει ένα επαναστατικό στοιχείο στον μαρξισμό, το οποίο συμπλέει με το συντηρητικό; Εξάλλου και ο πολιτικός φιλελευθερισμός προέκυψε εν μέσω μίας κοινωνικοϊστορικής τρικυμίας, της διαφωτιστικής και τεχνικο-μηχανικής και βιομηχανικής επανάστασης και ενέπνευσε ανάλογες πολιτικές επαναστάσεις.

Σε ένα άρθρο του στο ελευθεριακό πολιτικό περιοδικό «Βαβυλωνία», ο Γιώργος Πολίτης αναζήτησε τις συγγένειες μεταξύ αναρχισμού και πολιτικού φιλελευθερισμού, όπως το έθεσε, τοποθετώντας μάλιστα τα δύο ρεύματα απέναντι στον ολοκληρωτισμό. Ο κλασικός, τρόπον τινά, πολιτικός φιλελευθερισμός και ο κλασικός αναρχισμός ξεπηδούν από τη διανοητική επανάσταση του Διαφωτισμού και μάλιστα ο αναρχισμός διατηρεί ισχυρά στοιχεία της πολιτικής φιλοσοφίας του κλασικού πολιτικού φιλελευθερισμού που προηγήθηκε χρονικά και μάλιστα τα ριζοσπαστικοποιεί.

Στο προαναφερθέν άρθρο, ο Πολίτης διαφοροποιεί σαφώς τον νεοφιλελευθερισμό από τον κλασικό πολιτικό φιλελευθερισμό, του John Locke και των Mill, πατέρα και γιου. Ορίζει τον νεοφιλελευθερισμό σαν «ανάποδο μαρξισμό», εξαιτίας της τυφλής πίστης στις κρυφές δυνάμεις της οικονομίας. Και πράγματι, η Μάργκαρετ θάτσερ θα ήταν ο χειρότερος εφιάλτης ενός Locke, ενός ανθρώπου που σθεναρά υποστήριξε το δικαίωμα του λαού στην

εξέγερση. Αρκεί όμως αυτή η διαφοροποίηση;
Για να γίνει αυτή, πρέπει να αναγνωρίσουμε επακριβώς τη διαδικασία απογύμνωσης που υπέστη ο κλασικός πολιτικός φιλελευθερισμός στα χέρια των νεοφιλελεύθερων, από τον Hayek και πέρα. Και ήταν μια απογύμνωση ηθική. Ηθική με τη βαθιά φιλοσοφική έννοια, γιατί η εμπιστοσύνη στο απαλλοτρίωτο δικαίωμα του ατόμου στην ελευθερία, εκπορνεύτηκε όταν το άτομο νοήθηκε ως οικονομική απλώς μονάδα, ως μηχανή πλούτου και εκμετάλλευσης. Την ασαφή ηθικότητα του κοινού καλού αντικατέστησε η παράλογη ηθικολογία της «ελευθερίας της αγοράς». Μίας αγοράς που δεν ήταν ποτέ «ελεύθερη», αφού οι μεγάλες κρατικές οικονομίες ήδη από την περίοδο του μερκαντιλισμού αλλά και την εποχή του βιομηχανικού καπιταλισμού και σήμερα, θέτουν κατά το δοκούν δόκιμους περιορισμούς και δασμούς προκειμένου να αναπτυχθούν ανταγωνιστικά, πράγμα που εξίσου κάνουν με διαφορετικό τρόπο τα επιχειρηματικά τραστ και τα μονοπώλια, ούτε «αγορά» αφού η σχέση του καταναλωτή με το προϊόν είναι απόλυτα ατομική και η συλλογική διάσταση της αγοράς είναι απλώς εξωτερική.

Κι όμως, αυτό το ξεγύμνωμα από την ηθική προς την ηθικολογία μπόρεσε να συμβεί μέσα από τη διαστρέβλωση κάποιων εννοιών που προσφέρονται προς διαστρέβλωση, ακριβώς όπως τα ολοκληρωτικά στοιχεία στον μαρξισμό κατέπνιξαν τα επαναστατικά. Οι σημαντικότερες είναι οι έννοιες του ατόμου, της εξουσίας και της ιδιοκτησίας.

Οφείλουμε να τονίσουμε, πάντως, πως τα ριζοσπαστικά και απελευθερωτικά στοιχεία του φιλελευθερισμού, αυτά που απηχούν τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις διακηρύξεις της αμερικάνικης επανάστασης είναι αφενός ισχυρώς ηθικά φορτισμένα και αφετέρου αυτά που διατηρούνται και στην αναρχική σκέψη. Αλλά είναι επίσης στοιχεία του προτάγματος της αυτονομίας που διατηρούνται αυτούσια και στον πυρήνα του σοσιαλιστικού κινήματος, ιδιαιτέρως στη σκέψη των ουτοπικών σοσιαλιστών, για να καταπνιγούν σε μετέπειτα ολοκληρωτικές μεταλλάξεις του μαρξιστικού ρεύματος, που και ο ίδιος ο Μαρξ θα αποστρεφόταν,

μία εκδοχή των οποίων είναι ο Λενινισμός.

Το αναπαλλοτρίωτο της ελευθερίας του ατόμου και οι ατομικές ελευθερίες κάθε ανθρώπου, ασχέτως πολιτισμού, χρώματος, θρησκείας, όπως αναφέρεται π.χ. στη διακήρυξη της ανεξαρτησίας αποτελεί στοιχείο που εκφράζεται στους φιλελεύθερους στοχαστές τύπου Locke και Jefferson (1743-1826) και αργότερα με έμφαση στη σκέψη του Godwin (1756-1836), του Μπακούνιν (1814-1876), του Προυντόν (1809-1865) και των λοιπών αναρχικών και ουτοπικών σοσιαλιστών. Είναι ακόμη αξίες που εμφορούν το ρεύμα και το κίνημα του βορειοαμερικάνικου κοινοτισμού, που εκπροσωπούν ο Henri David Thoreau (1817-1862) με την ιδέα της πολιτικής ανυπακοής, η ποίηση του Walt Whitman (1819-1892), όπως επίσης και το κίνημα ενάντια στη δουλεία και το τεράστιο συνδικαλιστικό κίνημα των Η.Π.Α. Πρέπει να αναφέρουμε ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου το μαρξιστικό κίνημα δεν ρίζωσε ποτέ, αναδείχθηκαν ισχυρές αναρχοελευθεριακές τάσεις, ένα από τα μεγαλύτερα αναρχοσυνδικαλιστικά κινήματα, στο οποίο οφείλουμε την καθιέρωση του 8ώρου, μέσα από τη ριζοσπαστικοποίηση των στοιχείων της αυτονομίας που επιβιώνουν στο κείμενο της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας και την πολιτική παράδοση του Jefferson.

Η πρώτη ριζική διαφοροποίηση των αναρχικών έρχεται στο ζήτημα της εξουσίας. Οι αναρχικοί, συνεπείς στην ιδέα της ατομικής ελευθερίας ως προϋπόθεση της συλλογικής, αρνούνται κάθε κράτος, όπως γνωρίζουμε. Από την άλλη, οι φιλελεύθεροι, περιορίζουν την ελευθερία του ατόμου στη σύναψη του κοινωνικού συμβολαίου, οδηγούμενοι σε έναν συμβιβασμό με την κρατική εξουσία, και ως κρατική ονομάσαμε κάθε εξουσία οργανωμένη, αυτονομημένη και θεσμικά διαχωρισμένη από την κοινωνία. Η αναρχική παράδοση έχει να παρουσιάσει τον αναρχοατομικισμό ως ακραία τυποποίηση της ελευθερίας του ατόμου, ενώ οι φιλελεύθεροι ένα ελάχιστο κράτος. Φυσικά, όταν η έννοια του κράτους θεωρείται αυτονόητη, ήδη η αρχή του αποκλεισμού τίθεται ως θεμέλιο της εξουσίας και το «ελάχιστο» μπορεί να σημαίνει, (όπως ήταν πράγματι η έκκληση του Στέφανου Μάνου τον

Δεκέμβρη του ’08), να κατεβεί ο στρατός ενάντια στο λαό.

Φυσικά, η φιλελεύθερη ιδέα του κράτους ως αμοιβαία παραχώρηση ελευθεριών μέσα από ένα κοινωνικό συμβόλαιο ελεύθερων ατόμων είναι η φαντασίωση που οδηγεί σε αυτά τα συμπεράσματα. Είναι ο άνθρωπος νοούμενος ως το μοναχικό άτομο, που αποτελεί μία επικίνδυνη επινόηση, η οποία οδηγεί αφενός στον οικονομικό ολοκληρωτισμό της ελεύθερης αγοράς και αφετέρου στον καταναλωτικό ατομικισμό της κατάθλιψης.
Αν θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε αφελή την ιδέα των αναρχικών πως μπορεί να υπάρξει κοινωνία χωρίς εξουσία, περισσότερο αφελής μοιάζει η φιλελεύθερη ανθρωπολογία, η οποία βλέπει το άτομο ως μονάδα ξεκομμένη από την κοινωνία και σε μία προκοινωνική «φυσική κατάσταση». Το άτομο είναι κοινωνικός θεσμός και απηχεί την κοινωνία. Και είναι σαφές, όπως είπαμε, πως δίχως κοινωνία δεν θα μπορούσαμε να μιλήσουμε, δεν θα μπορούσαμε καν να γνωρίζουμε πως γεννηθήκαμε ή πως θα πεθάνουμε. Αυτό που είναι ριζικά ατομικό μέσα μας, η ψυχή μας με την φιλοσοφική και όχι την μεταφυσική έννοια, η ριζική μας φαντασία, έχει από τον καιρό της γέννησής μας επενδυθεί και επενδύσει σε κοινωνικές σημασίες, σε αξίες και νοηματοδοτήσεις πρόσφορες στην κοινωνία που γεννηθήκαμε. Στο κοινωνικόϊστορικό μας περιβάλλον, βρίσκονται, ανάμεσα στις άλλες και οι ανοιχτές σημασίες του διαφωτισμού, του ουμανισμού και της αυτονομίας που αποτελούν πλέον μέρος της κληρονομιάς της ανθρωπότητας.

Ένα άτομο λοιπόν, με την θατσερική έννοια του «δεν υπάρχει κοινωνία, μόνο άτομα», είναι απλώς ένα φανταστικό τέρας, μία κατακερματισμένη στενή αντίληψη ανίκανη να αντιληφθεί το κοινωνικοϊστορικό. Η ελευθερία του ατόμου είναι μία κοινωνική σημασία και δεν μπορεί να υπάρξει ούτε να γίνει αντιληπτή παρά σαν ομοούσια της κοινωνικής ελευθερίας.

Αυτό οι αναρχικοί το γνώριζαν, οι φιλελεύθεροι εξ αρχής το υποπτεύονταν. Κι όμως, τι σημαίνει κοινωνική ελευθερία;
Εδώ οφείλουμε να πούμε ότι οι ηθικές έννοιες που συζητάμε είναι πολιτικές έννοιες. Ο κλασικός αναρχισμός αστοχεί στο ζήτημα της εξουσίας, όπως ο φιλελευθερισμός στο ζήτημα του

κράτους. Αν καταλάβουμε το κοινωνικοϊστορικό ως πεδίο ύπαρξης του ανθρώπου και το άτομο ως αδιαχώριστο από την κοινωνία, θα καταλάβουμε ότι μία μορφή εξουσίας υπάρχει ήδη ως κοινωνική θέσμιση στις σημασίες, στη γλώσσα, στη συνύπαρξη και αυτοδημιουργία μέσω της παιδείας. Αν υπάρχει κοινωνία και υπάρχει εξουσία, ως δύναμη πολιτική, ως αυτοθέσμιση, τότε από πού έρχεται αυτή η κοινωνία και αυτή η εξουσία;

Ο κλασικός φιλελευθερισμός επικαλείται τον θεό ως Λόγο, ορθολογική δύναμη, θεοποιώντας τον λειτουργικό ορθολογισμό και ορθολογικοποιώντας τον θείο. Προσφεύγει δηλαδή σε μία θεολογική θεμελίωση του ορθολογισμού, δίχως να αντιλαμβάνεται πως αυτό ισοδυναμεί με την άρνηση της εγκυρότητας των ίδιων του των τελεστικών κατηγοριών. Έτσι, καθίσταται λογικά δυνατός ο Αδαμικός άνθρωπος του Locke. Η Φύση, ως ύψιστη διάνοια φορτισμένη με ηθική δύναμη είναι η απάντηση του ρομαντισμού και των κλασικών αναρχικών. Η Φύση αυτή είναι μία ακόμη μορφή του θεού. Οι κλασικοί αναρχικοί αρνούνται κάθε εξουσία γιατί πιστεύουν ότι ο άνθρωπος είναι φύσει καλός. Όμως η Ιστορία έχει αποδείξει όχι μόνο ότι ο άνθρωπος είναι και καλός και κακός, αλλά και ότι οι κατηγορίες του Καλού και του Κακού έχουν νόημα μόνο για τον άνθρωπο.

Ο σύγχρονος αθεϊστικός διαφωτισμός των πλατειών και των εξεγέρσεων θέτει ως ζητούμενο την απεξάρτηση της κοινωνίας από κάθε εξωκοινωνική πηγή, κάθε μεταφυσική δικαίωση. Η κοινωνία αυτοθεσμίζεται, και πάντοτε, πέραν κάθε θεσμισμένου καθεστώτος είναι παρούσα η θεσμίζουσα δύναμη της κοινωνικής και ιστορικής συλλογικής ύπαρξης των ατόμων. Από τη στιγμή που αυτό συμβαίνει, δικαιωματικά μπορούμε να αγωνιστούμε από κοινού για μία ρητή, συνειδητή αυτοθέσμιση. Αυτό προϋποθέτει την επίγνωση πως δεν υπάρχουν νόμοι της ιστορίας ή της αγοράς έξω από τη δραστηριότητα των ανθρώπων. Συνεπώς, δεν μπορούμε να παραχωρήσουμε την εξουσία σε καμία αυθεντία, δεν μπορούμε να απολέσουμε την ευθύνη μας για τις ζωές μας, δίχως να απολέσουμε την ελευθερία μας.

Έτσι, ηθικά, ο κλασικός αναρχισμός παρουσιάζεται σαν μία

ανοιχτή γέφυρα μεταξύ του σοσιαλισμού και του φιλελευθερισμού, σε αντίθεση με την κλειστότητα και των δύο. Γιατί ο σοσιαλισμός θέτοντας την πίστη του στο «κοινωνικό» κράτος, έρχεται να υποστηρίξει το ολοκληρωτικό κράτος στην ακραία του μορφή, ενώ ο φιλελευθερισμός θέτοντας την πίστη του στην «ελεύθερη αγορά» υποστηρίζει την «ελευθερία» των εμπορευμάτων και το απολυταρχικό κράτος.

Ένας ελεύθερος άνθρωπος δεν μπορεί παρά να είναι ένας άνθρωπος που αποφασίζει για τα κοινά, ένας άνθρωπος που συμμετέχει σε ελεύθερους, προφανώς αμεσοδημοκρατικούς θεσμούς που διασφαλίζουν την αυτονομία της κοινωνίας. Η άμεση δημοκρατία είναι η πρόταση μίας κοινωνικής εξουσίας βασισμένη σε οριζόντια δίκτυα και διαρκείς τοπικές αυτοθεσμίσεις. Και η άμεση δημοκρατία είναι μια μορφή εξουσίας δίχως κράτος, βάσει της συνεχούς ανακλητότητας, του μη αποκλεισμού, της ατομικής δημιουργίας και της συλλογικής πράξης μέσω της διαρκούς λελογισμένης αυτοθέσμισης.

Οι φιλελεύθεροι, όπως και οι μαρξιστές εμφορούνται από μία στρεβλή εικόνα του ατόμου και το περιορίζουν σε οικονομικές κατηγορίες, σε παραγωγό ή εργαλείο. Στον φιλελευθερισμό όσον μας αφορά, αυτό είναι άμεσα συνδεδεμένο με την έννοια της ιδιοκτησίας. Ο Λόρδος Russell κατηγορεί ήδη τον Locke για την έμφαση που έδινε στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Είναι γνωστή φυσικά η φράση που αποδίδεται στον Προυντόν, από την άλλη, πως η ιδιοκτησία είναι κλοπή, την οποία δεν την εννοούσε και τόσο ο ίδιος.

Σήμερα, το ζήτημα της ιδιοκτησίας δεν τίθεται απλώς ως ζήτημα υπεράσπισης της ατομικής ή της συλλογικής ιδιοκτησίας. Η παγκόσμια κατάσταση φανερώνει πως είναι η ίδια η έννοια της ιδιοκτησίας που είναι προβληματική. Τόσο η κατάρρευση του πλανήτη, όσο και η κρίση των αγορών, φανερώνουν πού οδήγησε η φαντασιακή σημασία της ιδιοκτησίας, η οποία ενσαρκώθηκε στην μανία κυριάρχησης επί της φύσεως και στην αρρώστια της διαρκούς κερδοσκοπίας. Πολιτικά και φιλοσοφικά, το τέρας του νεοφιλελευθερισμού είναι η αρχή της ιδιοκτησίας αχαλίνωτη από

τις πρώιμες ηθικές δεσμεύσεις περί γενικής ευημερίας. Πρέπει άραγε σαν κοινωνία και σαν ατομικότητες να εμμείνουμε στην υπαρξιακή επένδυση του νοήματος της ζωής μας σε πράγματα που απλώς δεν γίνεται να μας ανήκουν; Η ίδια η υφή του Χρόνου ως διαρκή αλλοίωση συνεπάγεται ότι τα εξωτερικά αντικείμενα είναι πάντοτε απλώς δανεικά, κι αν κάτι ανήκει ιστορικά στο άτομο αυτό είναι η μορφή της προσωπικής του δημιουργίας, όχι όμως το αντικείμενο της δημιουργίας του αυτό καθαυτό. Η απληστία οδηγείται να καλύψει το ηθικό κενό που άφησε η καπιταλιστική ανάπτυξη. Σήμερα, το κενό αποκαλύπτεται σαν κατάρρευση της μεσαίας τάξης. Αυτό που καταρρέει είναι ακριβώς οι ψευδεπίγραφες υποσχέσεις και η ασημαντότητα που δημιούργησε ο καταναλωτισμός. Το πρόβλημα είναι μήπως καταρρεύσει η ίδια η ανθρωπότητα.

Αν γίνει αυτό, θα γίνει μέσα από την εμμονή στην ιδιοκτησιακή λογική που επιβάλλεται ως αειφόρα κερδοσκοπία στις πανάρχαιες κοινωνικές λειτουργίες της ανταλλαγής και του εμπορίου. Έχει φανεί πως αυτός είναι ο δρόμος της συνολικής εξόντωσης και ένας δρόμος ηθικής και κοινωνικής εξαθλίωσης. Γιατί είναι γνωστό πως όταν εξαθλιώνεται ο δούλος, το ίδιο συμβαίνει και στον αφέντη. Η ιδιοκτησία ως κυριαρχικό δικαίωμα, όχι ως απόκτηση ενός αντικειμένου αλλά ως κυριότητα επί του αντικειμένου αντανακλάται σε όλους τους θεσμούς ενός νεοφιλελεύθερου κράτους ως κυριότητα των επιχειρήσεων πάνω στον φυσικό πλούτο και ως κυριαρχία του κράτους πάνω στις κοινότητες. Δεν νομίζω πως τίθεται συζήτηση πως δεν μπορεί να υπάρξει ελευθερία αν οι άνθρωποι είναι μπλεγμένοι στα δίχτυα αόρατων οικονομικών δυνάμεων που στην πραγματικότητα είναι πολύ συγκεκριμένα ιδιοτελή συμφέροντα. Δεν μπορεί να υπάρξουν πολιτικοί θεσμοί αυτονομίας αν υπάρχει οικονομική υποτέλεια.

Αυτό το γνώριζε ήδη ο Σόλων, πριν τη θεμελίωση της αρχαίας άμεσης δημοκρατίας και προχώρησε στη σεισάχθεια. Οι σύγχρονες αναζητήσεις του κινήματος της αυτονομίας οδηγούν σε εγχειρήματα και δομές περιορισμένης οικονομίας. Δηλαδή, μίας οικονομίας που δεν εμφορείται από την ιδέα του κέρδους, αλλά

της κοινωνικής αλληλεγγύης. Που δεν φέρεται από μανιακούς μοναχικούς εγωιστές αλλά από συνειδητά κοινωνικά άτομα, που αναγνωρίζουν πραγματικά τον άλλο ως κομμάτι του εγώ τους. Μία οικονομία που δεν παράγει πολιτική εξουσία αλλά ενισχύει τις πολιτικές δομές αυτονομίας. Μία οικονομία που ήδη οργανώνεται σε δίκτυα αυτοδιαχειριζόμενων κολεκτίβων, αυτόνομων παραγωγών/καταναλωτών και ελεύθερους κοινωνικούς χώρους. Διάσπαρτες νησίδες μέσα σε ένα παγκόσμιο πυκνό πλέγμα εμπορευματικών καπιταλιστικών συναλλαγών, προσφέρουν ένα πρότυπο οργάνωσης με όρους αμεσοδημοκρατίας και αυτοδιαχείρισης, που αγωνίζονται να επεκταθούν σαν τόποι και κόμβοι ελεύθερου δημόσιου χρόνου και χώρου. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι ο μετασχηματισμός του ευρύτερου κοινωνικού φαντασιακού είναι μία διαδικασία απρόβλεπτη και υπόρρητη που συμβαίνει σε διάφορους τόπους/περιοχές του κοινωνικοϊστορικού.

Κάθε άνθρωπος γεννιέται με το αυτονόητο δικαίωμα στην ελευθερία, την ισότητα και την αναζήτηση της ευτυχίας, έγραψε ο Jefferson. Αυτά τα λόγια οφείλουμε να τα ελέγξουμε κριτικά προκειμένου όχι να τα αποδομήσουμε, αλλά να τα ανακτήσουμε και να τα διευρύνουμε στο πρόταγμα της αυτονομίας.

Οι τρανς, η αποχή απ’το Pride και ο αποκλεισμός της ύπαρξης

Συνέντευξη: Δανάη Κασίμη – Ελιάνα Καναβέλη

Με αφορμή τα τελευταία περιστατικά βίας κατά τρανς ατόμων (στο Σταθμό Λαρίσης και στην πλατεία Εξαρχείων) και τη μη συμμετοχή τους στο φετινό Pride, μια συνέντευξη με τη Μαρίνα Γαλανού, προέδρου του Σωματείου Υποστήριξης Διεμφυλικών (Σ.Υ.Δ.)

Πόσο σημαντική είναι η ορατότητα;

Είναι ιδιαίτερα σημαντική. Όταν αποσιωπώνται τα προβλήματα, οι αγωνίες, οι διακρίσεις, η μισαλλοδοξία και ιδιαίτερα η βία που δέχεται μία κοινωνική ομάδα, δεν δίνεται η δυνατότητα να ακουστούν, πολύ δε παραπάνω να λυθούν. Και αυτή είναι περίπου η κατάσταση που κυριαρχεί σε χώρες όπως η Ελλάδα. Στον mainstream Τύπο ή στην τηλεόραση, σπανίως ή ποτέ, δεν αναδεικνύονται περιστατικά διακρίσεων ή βίας κατά τρανς ανθρώπων, αντιθέτως μια χαρά βρίσκουν θέση σε κουτσομπολίστικες εκπομπές ή άρθρα κακοποιητικά θέματα με τρανς ανθρώπους. Βλέπουμε τίτλους επί παραδείγματι «σοκ! τρανσέξουαλ δικηγόρος» και άλλα τέτοια κακοποιητικά.

Τι σημαίνει κοινωνικά και πολιτικά να είσαι τρανς άτομο;

Σημαίνει αποκλεισμό ή περιορισμένη πρόσβαση στον χώρο της εκπαίδευσης, της εργασίας, της κοινωνικής πρόνοιας, της ασφάλισης και της υγείας. Σημαίνει ότι πολλά, τα οποία για τους περισσότερους ανθρώπους είναι αυτονόητα, για τους τρανς ανθρώπους, αποτελούν ακόμη θέμα.

Η πραγματικότητα είναι ότι συχνά οι τρανς άνθρωποι αντιμετωπίζουν στο χώρο του σχολείου αρνητικές συμπεριφορές (για να το πούμε απλά, «κράξιμο»), έχουμε περιστατικά μπούλινγκ και εκφοβισμών, ακόμη και βίας. Χαρακτηριστικό ήταν το περιστατικό τρανς μαθήτριας που δεχόταν καθημερινά απειλητικές συμπεριφορές, μέχρι που παρολίγο να την κάψουν ζωντανή σε σχολείο της Αθήνας, ενώ ο διευθυντής του σχολείου δεν έκανε τίποτε προκειμένου να το αποτρέψει. Επίσης, χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση 2 τρανς γυναικών που επιχείρησαν να γραφτούν σε νυχτερινό σχολείο για να τελειώσουν τις σπουδές τους και τους αρνήθηκαν την εγγραφή. Έτσι λοιπόν, το γενικό συμπέρασμα για τον χώρο της εκπαίδευσης είναι οι χλευαστικές συμπεριφορές, το κράξιμο, οι απειλές και η βία.

Στο χώρο της εργασίας, το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν ιδίως οι τρανς γυναίκες που δεν έχουν κάνει

επέμβαση επαναπροσδιορισμού και συνεπώς δεν έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν τα έγγραφά τους, είναι ο αποκλεισμός. Γιατί στην αναζήτηση εργασίας όταν τα στοιχεία ταυτότητας είναι αντίθετα με την εμφάνιση, είναι πολλοί οι εργοδότες που δε θα προχωρήσουν στην πρόσληψη. Αλλά ακόμη και οι τρανς άνθρωποι που καταφέρνουν να έχουν μία εργασία στο φως της ημέρας, βιώνουν, όταν γίνεται αντιληπτή η ταυτότητα φύλου τους, χλευαστικές συμπεριφορές, απομόνωση και παρενοχλήσεις. Χαρακτηριστική η περίπτωση τρανς γυναίκας, που προσελήφθη στο ταχυδρομείο σε πολύ νεαρή ηλικία, πριν κάνει τη μετάβασή της ως αγόρι. Όταν έκανε την μετάβασή της και αποκαλύφθηκε η ταυτότητά της, την έβαλαν στις αποθήκες για να μη «φαίνεται», επειδή το ταχυδρομείο είναι δημόσια υπηρεσία και δεν μπορούσαν να την διώξουν.

Ο αποκλεισμός από την εργασία συνεπάγεται αποκλεισμό και από το χώρο της κοινωνικής πρόνοιας, ασφάλισης και υγείας. Είναι μεγάλος ο πληθυσμός των τρανς ανθρώπων που είναι ανασφάλιστοι και αναγκάζονται να συνεργάζονται με άλλες οργανώσεις υγείας για να μπορούν να έχουν ιατρική κάλυψη ή και φαρμακευτική.

Πέραν όμως όλων αυτών, οι τρανς αντιμετωπίζουν μια σειρά προβλημάτων στην καθημερινή τους ζωή. Στις καθημερινές συναλλαγές όταν δείχνεις μία ταυτότητα που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματική σου εμφάνιση, τούτο γίνεται συχνά αιτία απαξιωτικών συμπεριφορών, χλευασμού, διακρίσεων ακόμη και βίας.

Γιατί τα τρανς άτομα δέχονται βία;

Γιατί ζούμε σε μια πατριαρχική, σεξιστική κοινωνία. Σε μια κοινωνία του «ξέρεις ποιος είμαι εγώ;», της εξουσίας, της τεστοστερόνης και του «πατριωτισμού». Σε μια κοινωνία που συχνά ακόμη και οι γυναίκες εσωτερικεύουν τον σεξισμό και την καταπίεση που δέχονται και τα αναπαράγουν. Σε μια κοινωνία που επιτρέψαμε και ανεχτήκαμε, εδώ και πολλά χρόνια, το ρατσιστικό μίσος και τον μισαλλόδοξο λόγο. Δεν ήταν καθόλου τυχαία η γιγάντωση της Χρυσής Αυγής.

Το αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η αύξηση των κρουσμάτων ρατσιστικής βίας κατά των μεταναστών, προσφύγων, των γκέι, λεσβιών και τρανς, ενώ έχουμε πάμπολλα κρούσματα βεβηλώσεων εβραϊκών νεκροταφείων και μνημείων. Οι τρανς δέχονται βία, απλά και μόνο, επειδή υπάρχουν. Απλά λόγω της ταυτότητάς τους.

Ποιες είναι οι διεκδικήσεις τους σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο στην Ελλάδα; Αναφορικά με αυτές τις διεκδικήσεις τι γίνεται σε παγκόσμιο επίπεδο;

Η κύρια διεκδίκηση της τρανς κοινότητας είναι η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, δηλαδή η αλλαγή των εγγράφων των τρανς ανθρώπων, χωρίς καμία απολύτως προϋπόθεση, παρά μόνο με μία δήλωση αυτοπροσδιορισμού. Δηλαδή χωρίς ιατρικές ή φαρμακολογικές προϋποθέσεις, χωρίς ψυχιατρικές διαγνώσεις, χωρίς καμία προϋπόθεση που θίγει την προσωπικότητά μας. Με λίγα λόγια λέμε ότι το φύλο μας δεν είναι ο καβάλος μας, ούτε και πρέπει να ενδιαφέρει κανέναν/καμιά η μυρουδιά του καβάλου.

Η αλλαγή των εγγράφων των τρανς, χωρίς την προϋπόθεση επεμβάσεων, γίνεται σε μια σειρά χωρών της Ευρώπης (14 συνολικά) σε άλλες με περισσότερες προϋποθέσεις, σε άλλες με λιγότερες ή και καθόλου. Ποικίλουν οι νομοθεσίες. Οι πιο καλές νομοθεσίες σε επίπεδο Ε.Ε. είναι της Μάλτας και της Δανίας, όπου εκεί δεν υπάρχει καμία απολύτως προϋπόθεση, μόνο με μία απλή δήλωση αυτοπροσδιορισμού. Εφόσον το πρόσωπο το επιθυμεί, επιτρέπεται να δηλώσει «Χ» στην καταχώρηση του φύλου.

Από εκεί και πέρα, διεκδικούμε την τροποποίηση των νομοθεσιών κατά των διακρίσεων, ώστε να συμπεριλαμβάνεται με σαφήνεια η ταυτότητα φύλου, και πολλά ακόμη που θα έπρεπε να κάνω έναν μακρύ κατάλογο.

Ποιος είναι ο ρόλος που διαδραματίζει η οικογένεια και το σχολείο στις διακρίσεις και τους αποκλεισμούς που βιώνουν τα τρανς άτομα και ποιος θα ήθελες εσύ να είναι;

Ο ρόλος της οικογένειας είναι καίριος. Υπάρχουν οικογένειες που στηρίζουν τα παιδιά τους, υπάρχουν όμως και άλλες που όχι

μόνο δε τα στηρίζουν αλλά τα κακοποιούν. Σε οικογένειες που έχουν τρανς παιδιά, έχουμε συχνά κρούσματα ενδοοικογενειακής βίας. Σε άλλες περιπτώσεις, έχουμε γονείς που δε γνωρίζουν και στέλνουν καταναγκαστικά τα παιδιά τους σε άσχετους ψυχιάτρους για να τα «διορθώσουν», και εκεί έχουμε συχνά δράματα, ακόμη και απόπειρες αυτοκτονίας σε τρανς εφήβους. Στο σχολείο έχουμε έντονα περιστατικά μπούλινγκ με βάση το φύλο, και δε μιλάω μόνο για τους τρανς ανθρώπους, αλλά και γενικότερα.

Πρέπει να υπάρξει εκπαίδευση, σεμινάρια και εκδηλώσεις για το σεξουαλικό προσανατολισμό, το φύλο, την ταυτότητα φύλου ώστε όλη η εκπαιδευτική κοινότητα να μάθει περισσότερα.

Αν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα, όσον αφορά το σχολείο, είναι σύνθετο θέμα, διότι αφορούν τρία μέρη: τα παιδιά, τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς. Χρειάζεται πολλή δουλειά ενημέρωσης.

Υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ τρανς ανδρών και τρανς γυναικών στο θέμα των βιαιοτήτων που υφίστανται καθημερινά σε λεκτικό αλλά και σωματικό επίπεδο; Υπάρχει σεξισμός ακόμα και μεταξύ τρανς ατόμων;

Οι τρανς γυναίκες είναι λίγο πιο ορατές από τους τρανς άντρες στην καθημερινή ζωή. Ναι, τα περισσότερα κρούσματα ρατσιστικής τρανσφοβικής βίας που καταγράφονται είναι κατά τρανς γυναικών. Ωστόσο, υπάρχουν και κατά αντρών. Έχουμε περίπτωση τρανς άντρα που αρνήθηκαν να τον εγγράψουν στο θέατρο Τέχνης όταν διαπιστώθηκε η ταυτότητά του, έχουμε κρούσμα αστυνομικής αυθαιρεσίας κατά τρανς άντρα που τον σταμάτησαν αστυνομικοί στο κέντρο της Αθήνας για έλεγχο ταυτότητας και όταν διαπίστωσαν ότι τα στοιχεία ταυτότητας ήταν γυναικεία, τον εξευτέλισαν δημοσίως. Όμως, τα στοιχεία δείχνουν ότι τα κρούσματα βίας και διακρίσεων είναι πολύ πιο έντονα και πολύ πιο συχνά σε βάρος τρανς γυναικών.

Ναι, υπάρχει σεξισμός και στην τρανς κοινότητα δυστυχώς. Στις ίδιες οικογένειες με όλους τους ανθρώπους μεγαλώσαμε, στα ίδια

σχολεία, στην ίδια κοινωνία ζούμε. Δεν ήρθαμε από κάποιον άλλο πλανήτη. Δεν αποτελεί όμως δικαιολογία αυτό – πρέπει πάντα να καταδικάζεται. Χρειάζεται περισσότερη γνώση, περισσότερη εκπαίδευση σε όλες και όλους μας. Βρίσκω βέβαια απαράδεκτο όταν οι τρανς δέχονται σεξισμό, τρανς-μισογυνισμό, τρανσφοβία, να τίθεται αυτό ως δικαιολογία («μα ξέρεις η τάδε από σας είπε αυτό»).

Τι πιστεύεις για το Pride; Τι συμβαίνει και τι θα ήθελες εσύ να συμβαίνει; Γιατί απείχε η τρανς κοινότητα από το φετινό Pride; Υπάρχει, πράγματι, τέτοια τρανσφοβία στους κόλπους του που είναι ικανή να προκαλέσει τον κατακερματισμό της κοινότητας lgbtq;

Τα Φεστιβάλ Υπερηφάνειας – Pride, είναι η ανάμνηση, αλλά και η παρακαταθήκη, του Στόουνγουολ, όταν όλη η κοινότητα γκέι, λεσβίες, τρανς εξεγέρθηκε και είπε «ως εδώ». Σε αυτό πρωτοπόρα ήταν η παρουσία της τρανς κοινότητας, με κυρίαρχη φιγούρα τη Σύλβια Ριβέρα. Για να το πούμε πιο απλά, είναι η μετατροπή της «ντροπής» της «ντουλάπας», που βιώνουν οι λοατ άνθρωποι σε ορατότητα, υπερηφάνεια, αλλά κυρίως διεκδίκηση για την ισότητα και την ελευθερία.

Από τότε, κάθε χρόνο σε πολλές πόλεις όλου του κόσμου διεξάγονται τα πράιντ. Τί γίνεται τώρα εδώ στην Ελλάδα.. Από το 2005 γίνεται το Athens Pride. Το πρόβλημα δεν προέκυψε ξαφνικά. Ο σπόρος προϋπήρχε. Διοργανώνεται από μία πενταμελή επιτροπή που δρα χωρίς διαφάνεια, χωρίς διάδραση και χωρίς να ακούει την υπόλοιπη κοινότητα. Ο κόσμος νομίζει ότι οι οργανώσεις της κοινότητας διοργανώνουν το πράιντ. Αυτό δεν είναι αλήθεια. Η συμμετοχή των οργανώσεων περιορίζεται μόνο στο περίπτερο που έχουν στην πλατεία και στην πορεία που ακολουθεί. Τίποτε άλλο. Αυτό από μόνο του, ακόμη κι αν δεν είχαν συμβεί κάποια πράγματα, για μένα είναι πρόβλημα. Οι οργανώσεις πρέπει να συμμετέχουν πιο ενεργά, ώστε να διασφαλίζουν και να δίνουν έναν πιο διεκδικητικό χαρακτήρα.

Τα πρώτα προβλήματα άρχισαν να εμφανίζονται στο πράιντ του

2012. Όταν ξεκίνησαν τα πογκρόμ της αστυνομίας και του ΚΕΕΛΠΝΟ κατά των οροθετικών γυναικών, με βάση την 39α, όπου στόχος έγιναν και τρανς γυναίκες. Αυτό έγινε λίγο πριν το πράιντ. Ζητήσαμε με επιστολή από το πράιντ να μην συμμετέχει το ΚΕΕΛΠΝΟ, όπως γινόταν μέχρι τότε. Αυτονόητο. Και περιμέναμε την αυτονόητη απάντηση «φυσικά ναι». Αντ' αυτού αρχικά μας απάντησαν «διαβουλευόμαστε» και στη συνέχεια καμία απάντηση. Το ΚΕΕΛΠΝΟ, βέβαια δε συμμετείχε, αλλά το πρόβλημα είναι ότι δεν μπορείς να λες σε κάποιον που διώκεται «διαβουλεύομαι». Πέρα από αντικοινοτικό είναι και εντελώς απάνθρωπο.

Το λάθος μας ήταν ότι τότε δεν δώσαμε τη συνέχεια που έπρεπε. Αυτά συμβαίνουν όταν αφήνεις τα προβλήματα κάτω απ' το χαλί. Το αποτέλεσμα ήταν ότι μετά το πράιντ του 2014, εκφράστηκε ακραίος τρανσφοβικός λόγος, από τουλάχιστον δύο μέλη της οργανωτικής επιτροπής του. Εκεί πια είπαμε ως εδώ, και ως ελάχιστη διασφάλιση για να μη συμβαίνουν όλα αυτά τα παρατράγουδα που ξεκίνησαν το 2012, ζητήσαμε τη συμμετοχή ενός τρανς ατόμου στην επιτροπή. Έκαναν ότι ήταν δυνατόν προκειμένου να μη συμβεί. Έτσι φτάσαμε ως εδώ και δε συμμετείχαμε.

Τρανσφοβία υπάρχει παντού. Σε όλους τους πολιτικούς χώρους, σε όλους τους κοινωνικούς χώρους, υπάρχει και στην λοατ κοινότητα. Αυτό άλλωστε έγινε φανερό. Και ιδιαίτερα όταν αυτό συμβαίνει από αυτούς-ές που θεωρείς φυσικούς συμμάχους σου, πληγώνει περισσότερο. Για κατακερματισμό δε θα μιλήσω, άλλωστε αρκετές οργανώσεις και ομάδες, η κάθε μια με τον δικό της τρόπο, έδειξαν την αλληλεγγύη τους – υπήρξαν βέβαια και κάποιες που δεν το έκαναν. Πρέπει με το τέλος και των πράιντ στη θεσσαλονίκη και στην Κρήτη, να ξεκινήσει ένας ενδοκοινοτικός διάλογος ώστε να απαλειφθούν αυτά τα κρούσματα, αλλά παράλληλα να έχουμε ένα πράιντ όπως το θέλουμε. Διαφανές, πιο συμμετοχικό, και πιο διεκδικητικό. Ας πούμε, πρέπει να υπάρχουν προφεστιβαλικές εκδηλώσεις. Συζητήσεις, δρώμενα, εκδηλώσεις που θα δίνουν αίσθηση κοινότητας και που θα εκφράζουν όλη την πολυχρωμία της κοινότητάς μας. Σε όλα αυτά

μπορούν να έχουν ενεργό συμμετοχή οι οργανώσεις, ακόμη και ως διοργανώτριες. Να νιώσει ο κόσμος ότι το πράιντ δεν είναι μια μέρα εκτόνωση και τέρμα. Γι' αυτό λέω ότι η συμμετοχή των οργανώσεων της κοινότητας πρέπει να γίνει πιο ενεργής και να ανοίξει αυτή η κλειστή επιτροπή των πέντε ατόμων.

Στην τρανς κοινότητα, υπάρχει πολιτικοποίηση; Υπάρχουν απολιτίκ άτομα, όπως σε όλη την κοινωνία ή θεωρείς ότι έχουν μια τάση εντονότερης πολιτικοποίησης;

Δε θα έλεγα όπως σε όλη την κοινωνία, καθώς ακόμη κι αν δε θέλεις, ο ρατσισμός που βιώνεις σε κινητοποιεί. Δε μπορείς να μείνεις αδιάφορος-η. Ωστόσο, ναι, υπάρχουν και απολίτικοι τρανς άνθρωποι, αναμφίβολα.

Οι ξεριζωμένοι στο τρένο της μεγάλης φυγής

Αποστόλης Στασινόπουλος

Η μη διαχειρισιμότητα του "ΟΧΙ", που ανέδειξε το καλοκαιρινό δημοψήφισμα, διάνοιξε το έδαφος για μια ριζική διερώτηση γύρω από την πολιτική συγκρότηση του σύγχρονου έθνους-κράτους και τη συγκεντρωτική δομή της ευρωπαϊκής ολιγαρχίας, αλλά φανέρωσε ακόμα περισσότερο με απροκάλυπτη σαφήνεια ,την ισχύ του κυρίαρχου οικονομισμού και τις υπερεξουσίες των χρηματοπιστωτικών μεγεθών, απέναντι τους. Η τεράστια ένταση με την οποία τίθενται διαρκώς σήμερα τα ερωτήματα περί του "τι σημαίνει να είσαι πολίτης στην σύγχρονη Ευρώπη;" και "τι απέγιναν οι αφετηριακές εξαγγελίες για ελευθερία, ισότητα ,αδελφοσύνη;" απαντώνται με όρους πολεμικής στη βάση της περαιτέρω υποβάθμισης των εξουσιών του κράτους και της εκποίησης του δημοσίου χώρου και των κοινών αγαθών με την

TTIP. Επιπλέον, οι μετασχηματισμοί αυτοί ολοκληρώνονται με την διείσδυση του δημοσίου στο ποινικό δίκαιο και αντίστροφα και εκφέρονται διττά, αφενός με την απαλοιφή του πολιτικού χαρακτήρα των κοινωνικών συγκρούσεων, που έχει ως αποτέλεσμα την ποινικοποίησή τους και αφετέρου με την εισαγωγή της έννοιας του εχθρού στο ποινικό δίκαιο.

Ο Θουκυδίδης, εξιστορώντας τον Πελοποννησιακό Πόλεμο και τη διαφθορά όλων των όψεων της ζωής που έφερε, λέει πως είχε ως αποτέλεσμα οι λέξεις να καταντήσουν να σημαίνουν το αντίθετο από αυτό που σήμαιναν. Αν αυτή η διορατική διαπίστωση για την κατάρρευση της αθηναϊκής δημοκρατίας μας θυμίζει πολύ την σημασιακή και βαθιά πολιτική κρίση του καιρού μας, όπως την περιγράψαμε και παραπάνω, τότε η πρόσφατη προσφυγική κρίση, που διαταράζει και τις έσχατες βεβαιότητες της ύπαρξης μας, σηματοδοτεί κάτι πολύ περισσότερο από την κρίση ως στιγμή αποσύνθεσης και συντριβής των σημασιών που ύφαιναν τον κοινωνικό ιστό. Η κρίση αυτή είναι παρούσα με την αληθινή έννοια του όρου, ως στιγμή απόφασης και αναπροσαρμογής όλων των ορισμών που μορφοποιούσαν τις παραστάσεις και τις βλέψεις της κοινωνίας, διότι η φιγούρα του πρόσφυγα σημειοδοτεί την ουσιαστικότερη ρήξη με τις αρχές του έθνους κράτους, σπάζοντας την ταύτιση γέννησης και ιθαγένειας.

Η ιστορία είναι ένα πεδίο ανοιχτών κοινωνικών διεργασιών και ριζικά νέων καθορισμών. Το έθνος, ως δημιούργημα ιδιαίτερων κοινωνικο-ιστορικών συνθηκών και συγκρούσεων, επέτρεψε την αφομοίωση ανόμοιων πληθυσμών προσφέροντας την ένταξη των ατόμων σε ένα φαντασιακό συλλογικό σώμα. Αποτέλεσε έναν τεράστιο χώρο παραγωγής ταυτοτήτων, ενοποίησης της διαφοράς και διαμόρφωσης της ομοιομορφίας, καθώς και τη νομιμοποιητική βάση συγκρότησης του νεωτερικού έθνους-κράτους, κάτω από την κυρίαρχη ιδέα της γενικής βούλησης. Αν το έθνος προσέδωσε εκείνο το κοινό δεσμό που συνέδεσε τους διάσπαρτους ψυχισμούς σε ένα σώμα, τότε η γενική βούληση αποτέλεσε την ιδεολογική αφετηρία για την πολιτική έκφραση αυτού του σώματος ως τέτοιο.

Η έννοια του έθνους αποτελεί μέρος μιας ιδεολογίας, καθώς η

εθνική ταυτότητα ,ως μια ενεργή ταυτότητα, δεν αποτελεί φυσικό νόμο και σε καμία περίπτωση δεν είναι σύμφυτη με την ύπαρξη του κόσμου. Η διαρκής μετατόπιση των κοινωνικών συνόρων προσλαμβάνεται, όμως, μόνο υπό το πρίσμα του έθνους-κράτους, ως τη μόνη φυσική μονάδα ανάλυσης του συλλογικού, ορίζοντας την ιδιότητα και την ταυτότητα του μετανάστη μέσα από νομικές κατηγοριοποιήσεις, πολιτικές διαχωρισμού, αφομοίωσης και εξαίρεσης. Εν πολλοίς, τα δυτικά κράτη έχουν καθορίσει μέσω της κυρίαρχης αφήγησής τους τη φιγούρα του μετακινούμενου, την προσωρινότητα της κατάστασης του και τη διακεκριμένη του θέση απέναντι στη κυρίαρχη συλλογική ταυτότητα. Η ιστορία του κρατισμού και του πλήρους διαχωρισμού του από την κοινωνία, μας μαρτυρά κατάφωρα και με σαφήνεια τις εξουσιαστικές πολιτικές διαχείρισης, ταξινόμησης και ερμηνείας της μετανάστευσης οι οποίες συγκάλυψαν μέχρι και σήμερα το γεγονός της παγκόσμιας, διαρκούς και πολύπλευρης μετακίνησης ανθρώπων στο χρόνο, της μονιμότητας της παρουσίας τους αλλά και τη φενάκη μιας συμπαγούς και αδιαίρετης ενότητας όσων ανήκουν στην ίδια εθνο-κρατική τάξη και μοιράζονται ένα μυθικό παρελθόν.

Η κίνηση των τεκτονικών πλακών του πολιτικού χάρτη, η διαρκής πλανητική μετατόπιση δηλαδή των κοινωνικών συνόρων που διαθλώνται στη μορφή του έθνους-κράτους, δημιουργούν σήμερα πολλαπλούς κοινωνικούς σεισμούς, παγκόσμια. Η κατάρρευση των μηχανισμών ελέγχου και επιτήρησης των πληθυσμιακών ροών αποτύπωσε την αποτυχία των ιδεολογημάτων της αποτροπής και της εξαίρεσης. Η πρόταση της Ευρώπης για τη δημιουργία “hot spots” στην Τουρκία με την προσφορά ανταλλαγμάτων, τη στιγμή που η Τουρκία θέτει σε κατάσταση πολιορκίας ολόκληρες περιοχές στο εσωτερικό της, η δημιουργία φράχτη στην Ουγγαρία, η θωράκιση των εθνικισμών στο εσωτερικό των κρατών, η προώθηση μια πολιτικής μετεγκατάστασης και οι αρνήσεις συμμετοχής αρκετών κρατών-μελών, ταυτόχρονα με την ολιγοήμερη μονομερή αναστολή της Σένγκεν στη Γερμανία, υποδηλώνουν τεράστιες εσωτερικές αντιφάσεις που βέβαια δεν οδηγούν με καμία αναγκαιότητα, είτε στη μεταβολή της μεταναστευτικής πολιτικής προς ένα καθεστώς

περισσότερης ”αλληλεγγύης”, είτε στην αυταρχικοποίησή της. Είναι αξιοσημείωτο παράλληλα, το γεγονός πως στον κεντρικό ευρωπαϊκό διάλογο εμφιλοχωρούν αιτήματα που συμπυκνώνουν νοήματα, τα οποία έχουν αναδυθεί από τα αντιρατσιστικά κινήματα των τελευταίων δεκαετιών. Το μόνο σίγουρο είναι όμως, πως δεν πρέπει να μεταφράζονται ως ατολμία ή αδυναμία διαχείρισης αλλά ως αμηχανία απέναντι στην εισβολή της ιστορίας στο πολιτικό φαντασιακό του δύσκαμπτου ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Με την ισχυροποίηση των εξουσιών του κράτους μετά τον Α’ παγκόσμιο πόλεμο και τα τεράστια προσφυγικά κύματα που αριθμούσαν εκατομμύρια φυγές, δημιουργείται στο διεθνές δίκαιο ο ορισμός του πρόσφυγα και καθιερώνονται διακρατικές συμφωνίες για τη ρύθμιση των προσφυγικών ροών. Με τη λήξη του Β’ παγκοσμίου πολέμου και τις εκτοπίσεις των ολοκληρωτικών καθεστώτων του μεσοπολέμου, υπήρχαν 30-40 εκατομμύρια πρόσφυγες στην Ευρώπη. Με μαζικές πολιτογραφήσεις αλλά και τον επαναπατρισμό όσων είχαν εκτοπιστεί από τον πόλεμο, το ζήτημα της παγκόσμιας μετακίνησης εισέρχεται στις διενέξεις του Ψυχρού πολέμου. Ωστόσο ο ορισμός του πρόσφυγα, παρά τα αυξημένα ρεύματα που είχε δημιουργήσει η αποαποικιοποίηση, περιορίζεται στο παράδειγμα της ατομικής δίωξης των αντιφρονούντων από τα κομμουνιστικά κράτη στο απόγειο του Μακαρθισμού. Η ροή της μετακίνησης από το 1950 και μετά, καθορίστηκε από διακρατικές συμφωνίες στη βάση των κοινών αγορών εργασίας ή πολιτικών κάλυψης εργατικού δυναμικού στη δύση. Με την πετρελαϊκή κρίση το 1973, μέχρι και την οποία είχαν στρατολογηθεί περί τους 20 εκατομμύρια ξένοι εργάτες υπό το καθεστώς του ”φιλοξενούμενου εργάτη”, τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη αποφάσισαν να απαγορεύσουν μονομερώς την εισροή εργατών. Η πολιτική αυτή, οι νόμοι που περιόριζαν την παράνομη μετανάστευση και η ραγδαία συνειδητοποίηση της μονιμότητας της μετακίνησης ,οδηγεί στην επινόηση του διαχωρισμού πρόσφυγα και μετανάστη χωρίς χαρτιά, που θα καθορίσει έκτοτε και το νομικό καθεστώς των μετακινούμενων.

Η εισβολή της ιστορίας στον κοινωνικό χρόνο με την πρόσφατη παγκόσμια και αδιάκοπη μετακίνηση πληθυσμών, δημιούργησε τις ρωγμές για την ανασκευή όλων των νομικών κατηγοριών που στερέωναν την ευρωπαϊκή θεσμική τάξη. Το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα των εισροών αντιστοιχεί με αυτό που το δικαϊκό πλαίσιο ορίζει ως πρόσφυγα, μαζί με την ανικανότητα συνολικής απορρόφησής τους στην πολιτική μετεγκατάστασης και την αδυναμία ολικής νομικής τους κάλυψης, διαβρώνει το νομικό και εξουσιαστικό διαχωρισμό μεταξύ μετανάστη και πρόσφυγα. Τι είναι άλλωστε όσοι εκτοπίζονται λόγω επισιτιστικών και περιβαλλοντικών κρίσεων ή όσοι πέφτουν θύματα trafficking ή διώκονται πολιτικά και θρησκευτικά κατά τη διαδρομή τους; Η μεγαλύτερη μετανάστευση που γνωρίσαμε από το Β'ΠΠ διεξάγεται σήμερα και κυοφορεί μια νέα πολιτική συνθήκη και όχι ένα πρόβλημα προς επίλυση.

Ο Καρλ Σμιτ, σε μια από τις πιο ευρέως διαδεδομένες δηλώσεις του, αποφαινόταν πως "κυρίαρχος είναι αυτός που αποφασίζει για την κατάσταση εξαίρεσης", αποδεχόμενος τη παλιά ρωμαϊκή ρήση πως ο "ηγεμών δεν υπόκειται σε νόμους". Η συνάφεια των παραπάνω διατυπώσεων εντοπίζεται στο γεγονός πως ο κυρίαρχος βρίσκεται έξω από την ισχύουσα δικαϊκή τάξη, έχοντας τη δυνατότητα να εξαιρεί τον εαυτό του από αυτήν και ωστόσο να ανήκει σε αυτήν, καθώς είναι αρμόδιος για τη λήψη της απόφασης. Αντίστοιχα το αντικείμενο της κυριαρχίας, η ανθρώπινη ζωή, δεν βρίσκεται εντός ή εκτός αλλά πάντα ενώπιον του νόμου καθώς η σχέση του με αυτόν εξαρτάται από την κυριαρχική απόφαση για την ανά περίσταση συμπερίληψή του ή όχι στην έννομη τάξη. Η ύπαρξη αυτού του "εκτός" είναι καταλυτική για την ανθρώπινη ύπαρξη διότι αποκαλύπτει τα όρια μεταξύ φίλου και εχθρού, καθώς και τα αόρατα σημεία επαφής και χωρισμού τους αλλά ακόμα περισσότερο σηματοδοτεί πως η παραπάνω οριοθέτηση είναι καταφανώς ζήτημα πολιτικής απόφασης. Χωρίς να σκιαγραφούμε φαντάσματα μιας παντοδύναμης και απόλυτης εξουσίας ,η επισήμανση πως ο Σμιτ γνώριζε πολύ καλά τι εννοούσε όταν ισχυριζόταν πως η "κατάσταση εκτάκτου ανάγκης φανερώνει καλύτερα από οτιδήποτε άλλο την ουσία της κρατικής

εξουσίας ”, μας εμπεδώνει πως η κατάσταση εξαίρεσης και η έννοια του εχθρού αποτελούν στοιχεία συμφυή με την κρατική οντότητα, στοιχεία τα οποία καθόρισαν το περιεχόμενο και τις εκφορές του κρατικού λόγου, όπως τον γνωρίσαμε μέχρι τώρα.

Οι νέες θεσμίσεις που διαγράφονται τα τελευταία χρόνια, αν και διατηρούν αυτά τα στοιχεία από το παρελθόν, εκπίπτουν σε μια άνευ προηγουμένου εξουσιαστική διαχείριση χωρίς να μπορούν να νομιμοποιηθούν ούτε φυσικά, ούτε ιστορικά, ούτε θεϊκά. Οι ναζί μιλούσαν για νόμους της φύσης ενώ οι μπολσεβίκοι για νόμους της ιστορίας. Σήμερα η κυριαρχία αδυνατώντας να παράξει θετικό ιδεολογικό πρόσημο, και μια υπεριστορική αφήγηση, έχει διαλύσει κάθε συναίνεση και έχει οδηγηθεί σε μια ωμή κρατική κυριαρχία και μια ψυχρή και αναποτελεσματική κυβερνησιμότητα. Η Μεσόγειος παράγεται πλέον, ως σημαίνον του θανάτου και ως κυρίαρχος τόπος μετατροπής της βιοπολιτικής σε θανατοπολιτική. Η επιλογή διατήρησης του φράχτη στον Έβρο, επεκτείνοντας τη λογική του ρεαλισμού και της διαχείρισης στο ζήτημα των πληθυσμιακών ροών, καταργεί τη μόνη λογική δίοδο εισόδου με συνέπεια να μεγεθύνονται τα θύματα καθημερινά. Η αποτροπή των μαζικών θανάτων στο ”σταυροδρόμι των πολιτισμών” μπορεί να περάσει μόνο μέσα από την αποστρατικοποίηση των συνόρων και το άνοιγμα του Έβρου. Στο πνεύμα αυτό, η “Πρωτοβουλία Αθήνας ενάντια στο φράχτη του Έβρου” καλεί σε διαδήλωση στο φράχτη, στις 31 Οκτώβρη.

Ο Σαίξπηρ με τη γλώσσα του Μάκβεθ, άνοιξε το παράθυρο στο απροσμέτρητο βάθος της ανθρώπινης δημιουργικότητας λέγοντας πως ”είμαστε όλοι ηθοποιοί που χειρονομούμε πάνω σε μια παράλογη σκηνή”. Η σκηνή αυτή συντρίβεται κάτω από τα πόδια μας, ενώ ο σχηματισμός νέων καθορισμών δεσπόζει αναπόφευκτος και ανήκει συνολικά στην κοινωνία. Η ανάθεση δημιουργεί όρους παθητικότητας και απάθειας τη στιγμή που σήμερα ριζώνουν θεσμοί άμεσης δημοκρατίας, με την ενεργό και άμεση συμμετοχή των προσφύγων. Η Κατάληψη Στέγης Προσφύγων στην οδό Νοταρά 26, ενσαρκώνει αυτές τις σημασίες και πραγματώνει νέα προτάγματα, μέσα από την καθημερινή συλλογική πολιτική πράξη. Τα ρεύματα

αλληλεγγύης διευρύνονται και διαχέονται στα αυλάκια του κοινωνικού φαντασιακού. Το ταξίδι προς την ελευθερία έχει πολλές διαδρομές και εμείς ας είμαστε μέσα στο τρένο της μεγάλης φυγής.

Συνέντευξη Οουβίνια: Δεν είναι οι πολιτικές οργανώσεις αυτές που θα κάνουν την επανάσταση αλλά οι λαοί

- **Συνέντευξη/μετάφραση: Θοδωρής Καρυώτης**

Ο αργεντινός Ερνάν Οουβίνια είναι μέλος του Λαϊκού Κινήματος "Η Αξιοπρέπεια" (Movimiento Popular La Dignidad), μιας οργάνωσης που αγωνίζεται για την πολιτική και οικονομική αυτονομία και για την υπέρβαση του καπιταλισμού μέσα από τη λαϊκή πρωτοβουλία και αυτοδιάθεση.

Β: Στην Ευρώπη, το αργεντίνικο λαϊκό κίνημα έγινε γνωστό στο πλαίσιο της κρίσης του 2001, όταν ο λαός απάντησε στη νεοφιλελεύθερη επέλαση με οδοφράγματα, καταλήψεις εργοστασίων, ισχυρές πορείες διαμαρτυρίας, αλλά και με την εξάπλωση της οριζόντιας οργάνωσης στις γειτονιές. 14 χρόνια αργότερα, ποια είναι η παρακαταθήκη που έχει αφήσει το 2001 και πώς έχει εξελιχθεί το κίνημα από τότε;

Ερνάν Οουβίνια: Η λαϊκή εξέγερση του 2001 ήταν ένα ορόσημο. Η δική μας οργάνωση δεν δημιουργήθηκε το 2001, αλλά προϋπήρχε, ωστόσο το 2001 ήταν μια κρίσιμη καμπή, γιατί τότε αναδύθηκαν νέοι τρόποι πολιτικής δράσης, νέες οργανώσεις, νέα κινήματα, νέα υποκείμενα. Μεταξύ αυτών, προφανώς, τα ανακτημένα

εργοστάσια, διάφορα τοπικά κινήματα, συνελεύσεις γειτονιάς, ιθαγενικές και αγροτικές οργανώσεις, οργανώσεις λαϊκής εκπαίδευσης, λαϊκής καλλιτεχνικής δημιουργίας: όλες αυτές είναι διαφορετικές εκφάνσεις μιας νέας αριστεράς της οποίας αισθανόμαστε μέρος, και την οποία στηρίζουμε.

Ενώ αρχικά τα κινήματα των πικετέρος είχαν μια ισχυρή εδαφική βάση, επικεντρωμένη στην οικοδόμηση της λαϊκής εξουσίας στις περιφέρειες των μεγάλων πόλεων, σταδιακά αρχίσαμε να διατυπώνουμε ένα ολοκληρωμένο πολιτικό σχέδιο, δηλαδή να προχωράμε πιο περά από τα επιμέρους αιτήματα των αγώνων. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι το 2003, με την άνοδο του Νέστορ Κίρσνερ στην εξουσία, παρατηρείται μία σταδιακή οικονομική ανάκαμψη και έτσι το πρόβλημα της ανεργίας σταματάει πλέον να αποτελεί κεντρικό άξονα των αγώνων. Εμείς αρχίσαμε να δημιουργούμε χώρους που αποκαλούμε «προεικονιστικούς»: κοινοτικά συσσίτια, παραγωγικά εγχειρήματα, χώρους εκπαίδευσης, λαϊκά αυτοδιαχειριζόμενα σχολεία για νέους και ενήλικες στηριγμένα στην απελευθερωτική παιδαγωγική, κοινοτικούς λαχανόκηπους, ένα τηλεοπτικό σταθμό, δύο κοινοτικά ραδιόφωνα, κοινοτικά κέντρα υγείας στις γειτονιές, εργατικούς συνεταιρισμούς, κέντρα θεραπείας για την κατάχρηση ουσιών, κέντρα ημέρας για παιδιά.

Η προεικόνιση αποτελεί για εμάς τη ραχοκοκαλιά του επαναστατικού προτάγματος. Η παραδοσιακή αριστερά πάντα πρότεινε το αντίστροφο: πρώτα να καταλάβουμε την εξουσία και στη συνέχεια να προσπαθήσουμε να μετασχηματίσουμε τις κοινωνικές σχέσεις, την καθημερινή ζωή. Αυτό που προτείνουμε εμείς είναι η αντίστροφη πορεία: να ξεκινήσουμε την οικοδόμηση αυτών των νέων κοινωνικών σχέσεων στο παρόν, στην καθημερινότητα, σε όλες τις πτυχές της ζωής μας. Και αυτό αποτελεί πρόκληση, γιατί στην αργεντίνικη πραγματικότητα η αγορά και το κράτος έχουν πολύ έντονη παρουσία, και έτσι η οικοδόμηση της αυτονομίας, η οποία είναι άλλος ένας κεντρικός άξονας της οργάνωσής μας, είναι μια αντιφατική διαδικασία.

Β: Η οικοδόμηση της πολιτικής αυτονομίας συνεπάγεται σαφώς τη

σταδιακή κατάκτηση μιας κάποιας υλικής αυτονομίας. Ποια θέση έχουν τα κινηματικά παραγωγικά εγχειρήματα στο δικό σας όραμα αυτονομίας;

Πιστεύω ότι η εξασφάλιση της οικονομικής αυτονομίας είναι σήμερα μια από τις αδυναμίες των κινημάτων. Είναι σημαντικό να δημιουργήσουμε γέφυρες με τις αγροτικές περιοχές, γιατί οι πόλεις δεν είναι αυτοσυντηρούμενες. Ως εκ τούτου, η διατροφική κυριαρχία είναι μια πρόκληση που πρέπει να προσεγγίσουμε μέσα από το διάλογο και την αμοιβαία μάθηση με τις ιθαγενείς κοινότητες και με το αγροτικό κίνημα. Η διατροφική κυριαρχία δεν πρέπει να θεωρηθεί απλά ως ένα πρόταγμα των ιθαγενών κοινοτήτων, αλλά και ως εναλλακτική πρόταση ενάντια στον καπιταλισμό, που επιδιώκει να δημιουργήσει αυτονομία στο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Νομίζω ότι αυτό είναι ένα από τα πιο αδύναμα σημεία μας σε όλη την Αμερικάνικη ήπειρο.

Αυτήν τη στιγμή προσπαθούμε να προωθήσουμε κάποια αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα που θα μας επιτρέψουν να κατακτήσουμε μια σχετική οικονομική αυτονομία: ένα συνεταιρισμό γραφικών τεχνών, μια εφημερίδα ευρείας κυκλοφορίας, εργατικούς συνεταιρισμούς, συνεταιριστικά καφενεία, μια εταιρεία διανομής πόσιμου νερού. Σε αυτό το πεδίο, προσπαθούμε να αντλήσουμε έμπνευση από την εμπειρία της Βενεζουέλας: αντιμετωπίζουμε αυτά τα εγχειρήματα όχι ως συνεταιρισμούς αλλά ως επιχειρήσεις κοινωνικής ή κοινοτικής διαχείρισης. Αυτό σημαίνει ότι το κέρδος που παράγεται, το πλεόνασμα, δεν ανήκει στα μέλη του συνεταιρισμού, αλλά επανεπενδύεται στην κοινότητα. Για παράδειγμα, για τη χρηματοδότηση κοινωφελών έργων στη γειτονιά, για τη δημιουργία νέων συνεργατικών επιχειρήσεων ή για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας του ίδιου του κινήματος.

Β: Κατάφεραν αυτά τα πειράματα προεικόνισης και αυτονομίας να διαμορφώσουν μια ενιαία πρόταση για το συνολικό κοινωνικό μετασχηματισμό; Υπήρξαν χώροι συντονισμού και σύγκλισης μεταξύ των κινημάτων;

Ένα από τα μειονεκτήματα, σε αυτό το πλαίσιο, είναι η έντονη πολυδιάσπαση της αριστεράς. Δυστυχώς, δεν μπορέσαμε αυτό το διάστημα να δικτυωθούμε αποτελεσματικά, έτσι επήλθε μια ανασυγκρότηση της ηγεμονίας των κυρίαρχων τάξεων, παρόλη τη βαθιά απαξίωση των αστικών θεσμών την περίοδο μετά το 2001.

Σήμερα, εκκρεμεί ακόμα η δημιουργία φορέων που από τη μία πλευρά να σέβονται τις διαφορετικές ταυτότητες, παραδόσεις, διαδρομές και οργανωτικές δομές των κινημάτων, αλλά από την άλλη να επιτρέπουν ένα μεγάλο βαθμό συνάρθρωσης και σύμπλευσης. Και αυτή είναι η πρόκληση που αντιμετωπίζουμε σήμερα εμείς, αλλά και πολλές άλλες οργανώσεις.

Στο πεδίο της επισφαλούς εργασίας, είμαστε μέλος της *Συνομοσπονδίας Εργαζομένων της Λαϊκής Οικονομίας* (Confederación de Trabajadores de la Economía Popular), ενός πλουραλιστικού και πολυσυλλεκτικού φορέα. Εμπλέκονται οι *cartoneros* (συλλογείς ανακυκλώσιμων υλικών), πλανόδιοι μικροπωλητές, εργατικοί συνεταιρισμοί, ανακτημένες επιχειρήσεις, κάτω από ένα κοινό πλαίσιο, που είναι ο αγώνας για την καταπολέμηση της εργασιακής επισφάλειας και την υπεράσπιση των διαφόρων μορφών λαϊκής οικονομίας.

Από την άλλη πλευρά, συνδιοργανώνουμε την *Πανεθνική Συνέλευση για τη Γη και την Κατοικία* (Encuentro Nacional por la Tierra y la Vivienda), μια δικτύωση οργανώσεων από όλη τη χώρα που απαιτούν στέγη, γη και εργασία, τρία αιτήματα που εμείς θεωρούμε κεντρικά. Επίσης, ένα άλλο δίκτυο στο οποίο συμμετέχουμε είναι το *Ανεξάρτητη Κίνηση Κατοίκων των Παραγκουπόλεων* (Corriente Villera Independiente), η οποία επιδιώκει να δικτυώσει τους κατοίκους όλων των παραγκουπόλεων της πόλης του Μπουένος Άιρες. Το σύνθημά της είναι «ο λαός διατάζει, η κυβέρνηση υπακούει», δανειζόμαστε έτσι, το σύνθημα των Ζαπατίστας. Πιστεύουμε στον πρωταγωνιστικό ρόλο του ίδιου του λαού σε ότι αφορά την οργάνωση και τον σχεδιασμό στις γειτονιές μας. Αυτοί είναι μερικοί από τους χώρους δικτύωσης, υπάρχουν και πολλοί άλλοι.

Όπως η πολυδιάσπαση αποτελεί πρόβλημα, άλλο ένα πρόβλημα είναι η αποσπασματικότητα. Δηλαδή, υπάρχουν χώροι δικτύωσης γύρω από την επισφαλή εργασία, τη στέγαση, το περιβάλλον, την εκπαίδευση, ωστόσο αυτό που λείπει είναι ένας χώρος που να τέμνει όλους του επιμέρους αγώνες, που να έχει ένα συνολικό σχέδιο πολιτικού μετασχηματισμού, που να μπορεί να προτάξει μια «πολιτισμική» εναλλακτική σε όλα τα πεδία. Εμείς συνειδητοποιούμε ότι δεν είναι οι πολιτικές οργανώσεις αυτές που θα κάνουν την επανάσταση αλλά οι λαοί· ως εκ τούτου, θα πρέπει να σκεφτούμε τη λαϊκή εξουσία ως επαναστατική δύναμη.

Σε αυτό το σημείο βρισκόμαστε σε μια δυναμική ομοσπονδοποίησης του κινήματος, σε μια διαδικασία συνάρθρωσης με πολλές άλλες οργανώσεις, τοπικές, ιθαγενικές, ανέργων, κτλ., οι οποίες συναποτελούν την πανεθνική οργάνωση *Ενωμένος Λαός* (Pueblo Unido). Η ποικιλομορφία αυτή έχει συμβάλει πολύ στην ανάπτυξη της οργάνωσης μας, έχει βοηθήσει να αντιληφθούμε τους εαυτούς ως μέρος ενός ευρύτερου συνόλου και να εγκαταλείψουμε την ενδογαμική, αυτοαναφορική ή πρωτοποριακή λογική που χαρακτηρίζει συχνά την παραδοσιακή αριστερά.

Η παρούσα συγκυρία είναι αρκετά περίπλοκη, γιατί συνειδητοποιούμε ότι κλείνει σιγά – σιγά ο κύκλος του *κιρσνερισμού*, μετά από περισσότερο από μια δεκαετία κυβερνήσεων του Νέστορ Κίρσνερ και μετέπειτα της Κριστίνα Φερνάντες. Αυτό που έπεται είναι υψηλότερα επίπεδα καταστολής, ποινικοποίηση της διαμαρτυρίας, νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις και απόπειρες αναστροφής των ελάχιστων λαϊκών κατακτήσεων της εποχής μετά το 2001.

Β: Θα ήθελα να επεκταθούμε λίγο στο θέμα αυτό, αφού το 2015 είναι έτος εκλογών για την Αργεντινή. Με ενδιαφέρει πολύ η σχέση που έχετε, ως κινήματα με προοπτική αυτονομίας και λαϊκής εξουσίας, με το κράτος. Πολλά έχουν γραφτεί σχετικά με την επιρροή του κιρσνερισμού στη δυναμική του λαϊκού κινήματος: ορισμένα τμήματα του κινήματος ενσωματώθηκαν στον κιρσνερισμό μετά το 2003, και πιθανόν οδηγήθηκαν στη διάλυση λόγω αυτού. Πώς είναι σήμερα η κατάσταση;

Νομίζω ότι, συνήθως, δεν είναι σωστό να μιλάμε για ενσωμάτωση, διότι η ενσωμάτωση συνεπάγεται μια μόνο κατεύθυνση, δηλαδή το κράτος απλώς ενσωματώνει ένα κίνημα, μια οργάνωση. Ωστόσο στην πράξη, υπάρχει μια δυναμική σχέση και συχνά οι οργανώσεις εντάσσονται στον κιρσνερισμό με δική τους πρωτοβουλία. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην αναδιάρθρωση της αστικής ηγεμονίας, τη χορήγηση ορισμένων παροχών ή την αναζωπύρωση μιας λαϊκιστικής ιδεολογίας που προτάσσει ότι μέσα από το Κράτος μπορούμε να προωθήσουμε τον κοινωνικό μετασχηματισμό, ακόμη και τη ρήξη με το νεοφιλελευθερισμό. Η πραγματικότητα είναι ότι σήμερα υπάρχει μεγάλη αβεβαιότητα στην Αργεντινή, γιατί όλες οι εκλογικές εναλλακτικές βρίσκονται στα δεξιά σε σχέση με τον κιρσνερισμό. Και σε αυτή τη νέα φάση θα είναι απαραίτητη η ενίσχυση του συντονισμού με άλλες οργανώσεις, η ενότητα, η σύμπλευση και η αντίσταση. Συνειδητοποιούμε ότι μπαίνουμε σε μια περίοδο μεγαλύτερης αντίστασης, η οποία δεν συνεπάγεται απαραίτητα την αναδίπλωση του κινήματος, δεν συνεπάγεται την υποχώρηση αλλά την όξυνση του ανταγωνισμού, και σε αυτό το πεδίο η σχέση μας με το κράτος είναι αρκετά αντιφατική.

Β: Όπως ανέφερες ήδη, σε αντίθεση με άλλες περιπτώσεις οικοδόμησης της αυτονομίας στη Λατινική Αμερική, που σχετίζονται περισσότερο με τους αγροτικούς και ιθαγενικούς αγώνες, τα κινήματα στην Αργεντινή αναπτύσσονται σε ένα αστικό περιβάλλον, όπου το κράτος έχει πολύ ισχυρή συμβολική και φυσική παρουσία. Πώς προσεγγίζετε αυτή την αντίφαση; Πώς μπορούμε να οικοδομούμε στο περιθώριο του κράτους, τη στιγμή που είμαστε περιστοιχισμένοι από κρατιστικές σχέσεις και λογικές;

Εγώ μπορεί να σου πω ότι είμαστε αυτόνομοι, αλλά η πραγματικότητα είναι ότι πολλοί πόροι για τη διεκπεραίωση των σχεδίων και των πρωτοβουλιών μας, προέρχονται από το κράτος. Φυσικά όχι μέσω ελεημοσύνης, αλλά μέσα από αγώνες στηριγμένους στην άμεση δράση, στις πικετοφορίες, στις καταλήψεις κτιρίων, στις διαδηλώσεις, δηλαδή σε μια δυναμική ανταγωνισμού με το

κράτος. Εμείς πάντα λέμε ότι αυτούς τους πόρους τους αποσπούμε από το κράτος. Για να δώσω ένα παράδειγμα: τα δικά μας λαϊκά αυτοδιαχειριζόμενα σχολεία απονέμουν ένα επίσημο απολυτήριο, ένα χαρτί ισοδύναμο με αυτό των δημόσιων σχολείων. Η διαφορά είναι ότι αυτά τα σχολεία τα δημιουργήσαμε χωρίς να ζητήσουμε άδεια από το κράτος, χωρίς ιεραρχικές ή γραφειοκρατικές δομές.

Λειτουργούν μέσω μιας συνέλευσης όπου συμμετέχουν, ως ίσος προς ίσο, μαθητές, εκπαιδευτικοί, ακόμα και η ευρύτερη κοινότητα. Έπειτα, βγήκαμε στους δρόμους για να απαιτήσουμε από το κράτος να μας επιτρέψει να παρέχουμε απολυτήρια ισοδύναμα με ένα δημόσιο σχολείο, χωρίς όμως να έχουμε ένα πρόγραμμα σπουδών ίδιο με του κρατικού σχολείου. Το γεγονός ότι σήμερα μπορούμε να δίνουμε αυτό το απολυτήριο ήταν το αποτέλεσμα καταλήψεων, διαδηλώσεων, πικετοφοριών, απεργιών πείνας, λαϊκής πίεσης. Το ίδιο ισχύει και για άλλους πόρους.

Αυτονομία δεν σημαίνει απουσία σχέσης με το κράτος, η αυτονομία συνεπάγεται μια κλίση προς την αυτοδιάθεση όσον αφορά τη διαχείριση των πόρων, την δημοκρατική λήψη αποφάσεων στηριγμένη στην οριζοντιότητα, τόσο ως σημείο εκκίνησης, όσο και ως οργανωτικό ορίζοντα. Η σχέση μας με το κράτος είναι αντιφατική, με την έννοια ότι το κράτος είναι παρόν στην καθημερινή ζωή, δεν είναι ένας εξωγενής παράγοντας με αμελητέα επίδραση στις προσπάθειές μας να οικοδομήσουμε τη λαϊκή εξουσία και την αυτονομία. Για παράδειγμα, έχουμε πολλούς συντρόφους που εργάζονται για το κράτος, είναι εκπαιδευτικοί, είναι δημόσιοι υπάλληλοι, νοσηλευτές, γιατροί. Αντιλαμβανόμαστε ότι ποτέ δεν υπάρχει σχέση πλήρους εξωγένειας προς το κράτος, ωστόσο αυτό δεν είναι μια ιδεολογική θέση, αλλά μια συνθήκη εκ των πραγμάτων. Αυτό που υπάρχει πραγματικά είναι μια διάθεση να υπερβούμε το κράτος ως μορφή κυριαρχίας, ως μορφή ιεράρχησης των σχέσεων, ως γραφειοκρατικό μηχανισμό αποκομμένο από τα λαϊκά στρώματα. Δηλαδή δεν αντιλαμβανόμαστε το κράτος ως μηχανισμό, αλλά ως σχέση. Επιχειρούμε λοιπόν να οικοδομήσουμε εγχειρήματα που να προεικονίζουν αυτή τη νέα κοινωνία όπου οι ανθρώπινες σχέσεις δεν είναι

κρατικοποιημένες. Όπου δηλαδή δεν υπάρχουν διαταγές από τη μία πλευρά και υπακοή από την άλλη, δεν υπάρχουν κυβερνώντες και κυβερνώμενοι, δεν υπάρχουν εκπαιδευτικοί από τη μία πλευρά και εκπαιδευόμενοι από την άλλη. Όπου μπορούμε, για παράδειγμα, να υπερβούμε το κυρίαρχο ιατρικό μοντέλο, αυτό των ιδιωτικών νοσοκομείων, αλλά και των κρατικών.

Και σε αυτό το πεδίο, η πρόκληση είναι πώς, από τη μια πλευρά, να πάρουμε σταδιακά αποστάσεις από το κράτος, αλλά και, από την άλλη, να συνειδητοποιήσουμε την ανάγκη να δοθεί μια μάχη στο εσωτερικό του κράτους. Προφανώς κατανοούμε ότι το κράτος δεν είναι ουδέτερο έδαφος, η λειτουργία του είναι καπιταλιστική, ωστόσο μπορούν επίσης να δημιουργηθούν ρωγμές, χαραμάδες, μέσω των οποίων να ενισχυθεί η λαϊκή εξουσία. Είναι σαφές ότι η λαϊκή εξουσία δεν θα οικοδομηθεί μέσω του κράτους, αλλά θα πρέπει να οικοδομηθεί σε όλες τις πτυχές της καθημερινής μας ζωής, ως εκ τούτου θα πρέπει να αποσυναρμολογήσουμε, να αποδομήσουμε, να αναιρέσουμε το καπιταλιστικό κράτος.

Ωστόσο, το ίδιο το κράτος είναι επίσης ένα διαμφισβητούμενο πεδίο. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, στη Βενεζουέλα. Βρίσκω ενδιαφέρον αυτό το όραμα υπέρβασης του αστικού, αντιπροσωπευτικού κράτους, και τη δυναμική αντικατάστασής του από ένα «κράτος των κομμούνων». Πιστεύω ότι η δυναμική των κοινοτικών συμβουλίων και των κομμούνων της Βενεζουέλας έχει μια μακρά ιστορία στην Αμερική μας. Πολλές από τις παραδόσεις αγώνων του εικοστού αιώνα ανακτούν αυτή τη μορφή λήψης αποφάσεων και τον τρόπο ζωής των ιθαγενών πληθυσμών, η οποία περιστρέφεται γύρω από την κοινότητα. Όταν εμείς μιλάμε για αυτοδιοίκηση, προτείνουμε τη δημιουργία κοινοτικών μορφών αυτοοργάνωσης ως εναλλακτική προς τις μορφές του αστικού κράτους.

Β: Η Αργεντινή έχει κάποια ομοιότητα με τη Νότια Ευρώπη, καθώς η νεοφιλελεύθερη μεταρρύθμιση και η συνακόλουθη λαϊκή αντίδραση που βιώνουμε τώρα έλαβαν χώρα στην Αργεντινή μια δεκαετία πιο πριν. Και στις δύο περιπτώσεις, υπήρξε μια έκρηξη

της λαϊκής δημιουργικότητας, της οικοδόμησης από τα κάτω, σε ένα πλαίσιο πλήρους απονομιμοποίησης των θεσμών. Ωστόσο, βρισκόμαστε τώρα σε μια νέα φάση, όπου υπάρχει μια έντονη αποκινητοποίηση, η οποία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην κόπωση του αγωνιζόμενου λαού και στην κρατική καταστολή, αλλά και στην εμφάνιση εκλογικών δυνάμεων και κυβερνήσεων που παρουσιάζονται ως υπερασπιστές των λαϊκών συμφερόντων, βάζοντας έτσι τέλος στην κρίση νομιμοποίησης της αστικής δημοκρατίας.

Υπάρχουν δύο αξιοσημείωτες πολιτικές διαδικασίες που έχουν φτάσει μέχρι την εξουσία, μια στην Ισπανία με τους λαϊκούς δημοτικούς συνδυασμούς που ελέγχουν κάποιους από τους μεγαλύτερους δήμους της χώρας, και η δεύτερη στην Ελλάδα όπου ο ΣΥΡΙΖΑ, φτάνοντας στην κυβέρνηση, διεξήγαγε μια ειλικρινή αλλά αποτυχημένη προσπάθεια να αναστρέψει τους όρους της νεοφιλελεύθερης λιτότητας. Υπάρχει, επίσης, η εκλογική δύναμη του Podemos που συνεχίζει να αξιώνει την νίκη στις ισπανικές γενικές εκλογές του Νοεμβρίου. Τα κοινωνικά κινήματα είδαν κάποια από τα αιτήματα τους να συμπεριλαμβάνονται στα μεταρρυθμιστικά προγράμματα αυτών των κομμάτων, και πολλά από αυτά είδαν στη θεσμική οδό μια πιθανή διέξοδο. Έτσι, βιώνουμε μια νέα δυναμική όπου πολλά κινήματα μπαίνουν στον πειρασμό να στηρίξουν ή ακόμα και να ενταχτούν σε αυτές τις πολιτικές διεργασίες, ενώ άλλα αγωνίζονται για να διατηρήσουν την αυτονομία δράσης και σκέψης. Τι μπορεί να μας προσφέρει η εμπειρία της Αργεντινής σε αυτό το πεδίο;

Κατ'αρχάς, πιστεύω ότι εμείς, η νέα αριστερά, που έχει ως ορίζοντα την αυτονομία και τη λαϊκή εξουσία, μερικές φορές πέφτουμε σε μια παγίδα, σε ένα παράδοξο. Πιστεύουμε ότι οποιαδήποτε συγκυρία συνεπάγεται αναπόφευκτα μια συνεχή βελτίωση του συσχετισμού δυνάμεων υπέρ του λαϊκού κινήματος. Φυσικά, υπάρχουν περιπτώσεις όπου μια οξεία κρίση συντελεί στην κινητοποίηση και στην παρουσία του λαού στους δρόμους. Ωστόσο, τα λαϊκά στρώματα, οι υποτελείς τάξεις, όπως και να τις αποκαλέσουμε, δεν μπορούν να είναι κινητοποιημένα 24 ώρες

το εικοσιτετράωρο, για ένα ολόκληρο χρόνο ή για πολλά συνεχόμενα χρόνια. Συχνά υποφέρουν από εξάντληση, αναδιπλώνονται, συντελείται έτσι αυτή η επιστροφή στην ομαλότητα που ανέφερες, η ανασυγκρότηση της αστικής ηγεμονίας.

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι υπάρχουν κύκλοι προέλασης και αναδίπλωσης, υποχώρησης, αναδιάταξης. Στην Αργεντινή αυτό συνέβη με τις συνελεύσεις γειτονιάς. Υπήρξαν κάποια χρόνια εξάπλωσης και μεγάλης δυναμικής του κινήματος των συνελεύσεων, αλλά στη συνέχεια υπέστη μια αναδίπλωση και σήμερα υπάρχουν πολύ λίγες συνελεύσεις. Γι 'αυτό δεν πρέπει να είμαστε δογματικοί, πρέπει να καταλάβουμε ότι οι συνθήκες κρίσης δεν οδηγούν αναπόφευκτα σε μια νίκη, πρέπει να δεχθούμε ότι διάφοροι παράγοντες συντελούν στο να εμφανίζονται ξαφνικά ως κεντρικές επιλογές του κινήματος κάποιες λύσεις που σε στιγμές οξείας κρίσης δεν ήταν προτιμητέες για τους αγωνιστές. Για παράδειγμα τα πολιτικά κόμματα.

Β: Υπάρχουν τέτοιες διαδικασίες στην Αργεντινή, υπάρχουν διεργασίες όπου τα κοινωνικά κινήματα προσπαθούν να αρθρώσουν κάποια θεσμική απάντηση, να συμμετάσχουν στις εκλογές;

Βεβαίως, στην Αργεντινή μετά το 2003, και ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, πολλά κινήματα που αγωνίζονταν από μια αυτόνομη οπτική έχουν δημιουργήσει τα δικά τους πολιτικά κόμματα. Συνήθως τα ονομάζουν «εργαλεία». Εργαλεία με την έννοια ότι το πολιτικό κόμμα δεν είναι το επίκεντρο του αγώνα και της οργανωτικής διάρθρωσης του κινήματος. Πρόκειται για μια αντιστροφή της δυναμικής των παραδοσιακών κομμάτων. Ενώ τα παραδοσιακά αριστερά κόμματα εργαλειοποιούσαν τα κινήματα, τώρα είναι τα κινήματα αυτά που εργαλειοποιούν το κόμμα. Δυστυχώς, όμως, υπήρξαν αρκετές συγκρούσεις στο εσωτερικό της νέας αριστεράς, οι οποίες είχαν να κάνουν με την ανάγκη για θεσμική αναμέτρηση, και νομίζω ότι αυτό έκανε μεγάλη ζημιά. Δηλαδή, η θεσμική αναμέτρηση στο εκλογικό επίπεδο, σημαίνει ότι οργανώσεις που έδιναν έμφαση στην οικοδόμηση της λαϊκής εξουσίας, στην κριτική των παραδοσιακών μορφών, όπως το κόμμα και το συνδικάτο, προσέλαβαν παράλογα κομματικά

χαρακτηριστικά, τα οποία είναι κομμάτι του παλιού που δεν έχει πεθάνει ακόμα, και όχι σπέρματα του νέου που θα πρέπει να γεννηθεί.

Ο στρατηγικός σκοπός πρέπει να παραμείνει η οικοδόμηση της λαϊκής εξουσίας, και η λαϊκή εξουσία δεν οικοδομείται μέσα από τους κρατικούς θεσμούς, οικοδομείται έξωθεν, ή τουλάχιστον μέσα από τον ανταγωνισμό, την αντιπαράθεση, την επέκταση του δημόσιου πέρα από το κρατικό, μέσα από την εκπόνηση και την πραγματοποίηση νέων εγχειρημάτων, από μια κοινοτική οπτική, που θα αποτελέσουν το σπέρμα του σοσιαλισμού. θα έλεγα ότι ο κίνδυνος, στην περίπτωση της Ευρώπης, είναι να προκριθεί ως στρατηγικός χώρος αντιπαράθεσης το κράτος, η δημιουργία ενός πολιτικού κόμματος που να μπορεί να θέσει υποψηφιότητα στις εκλογές, που να μπορεί να φτάσει στην εξουσία, όπως στη Βενεζουέλα ή τη Βολιβία, και έτσι να ξεχαστεί ο στρατηγικός ορίζοντας της ρήξης με την κυρίαρχη τάξη, η οποία πρέπει απαραίτητα να περιλαμβάνει και μια ρήξη με το κράτος.

Η οικοδόμηση της αυτονομίας απαιτεί να μην θέσουμε ως θεμελιώδη στρατηγική, την αντιπαράθεση εντός του κράτους, αν και θα πρέπει να την λάβουμε υπόψη. Ανάλογα με το πλαίσιο, με την περίσταση, ανάλογα με το συσχετισμό δυνάμεων, με την ιδιαιτερότητα της κάθε περιοχής, ίσως θα πρέπει να αναμετρηθούμε εκλογικά σε κάποιες περιπτώσεις, ωστόσο πάντα ο κεντρικός άξονας θα πρέπει να είναι η δημοκρατική λήψη αποφάσεων, η δυναμική της αντιπαράθεσης και της άμεσης δράσης. Όταν εμείς προτάσσουμε «να διατάζει ο λαός και η κυβέρνηση να υπακούει», προτείνουμε έναν άλλο τρόπο διακυβέρνησης που έχει ελάχιστη ή καμία σχέση με το κράτος. Ως εκ τούτου, ο κίνδυνος θεσμοποίησης των οργανώσεων και των κινημάτων, η πιθανότητα να ενσωματωθούν στον κρατικό μηχανισμό, αυξάνεται στο βαθμό που αυτές οι οργανώσεις και κινήματα συμμετέχουν στο πλέγμα της κρατικής εξουσίας. Πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι καμία οργάνωση δεν βγαίνει αλώβητη από αυτή τη συμμετοχή: επηρεάζει την υποκειμενικότητα των αγωνιστών, οι οποίοι αρχίζουν να σκέφτονται με μια κρατιστική λογική, ξεκινούν να αναπτύσσουν

δυναμικές διευθυντών και διευθυνώμενων, κυβερνόντων και κυβερνώμενων, λογικές ανάθεσης. Γνωρίζουμε ήδη τι συνεπάγεται η λογική του κράτους.

Παρ ‘όλα αυτά, πιστεύω ότι πρέπει να ανταποκριθούμε στην πρόκληση και να προσπαθήσουμε να διακρίνουμε, παρόλη την πολυπλοκότητα του ζητήματος, τι πιθανότητες υπάρχουν να παρέμβουμε και να αναμετρηθούμε και σε αυτό το πεδίο. Οι μορφές παρέμβασης μπορεί να είναι ποικίλες. Πρέπει να έχουμε υπόψη ότι ο δρόμος μας, σαφώς, δεν περνάει από το κράτος, αν και το κράτος είναι ίσως ένα ακόμα πεδίο όπου διεξάγεται η ταξική πάλη.

Σοφιστές: Οι Συκοφαντημένοι Στοχαστές

Γιώργος Ν. Οικονόμου
Δρ Φιλοσοφίας

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι ο Πλάτων είναι από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους όλων των εποχών. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι πρέπει να δεχθούμε ό,τι έχει γράψει χωρίς συζήτηση και κριτική ως μοναδική και ιερή αλήθεια. Αν ήταν έτσι, τότε η φιλοσοφία θα είχε σταματήσει στον Πλάτωνα και δεν θα είχε υπάρξει ο Αριστοτέλης, ο Επίκουρος, οι στωικοί, οι σκεπτικοί ούτε οι φιλόσοφοι των Νέων Χρόνων, οι μετέπειτα και οι σημερινοί. Αυτό που έχει σημασία στο χώρο της φιλοσοφίας είναι τα ερωτήματα, η κριτική, η αμφισβήτηση και η προσπάθεια τεκμηρίωσης των απόψεων με έλλογα επιχειρήματα και νηφάλια σκέψη. Αυτό έχουν κάνει πολλοί όταν μελετούν τόσο τον Πλάτωνα όσο και τους άλλους φιλοσόφους. Η παρούσα κριτική δεν αμφισβητεί την αξία του μεγάλου φιλοσόφου αλλά προσπαθεί να

αποκαταστήσει ένα ιστορικό ατόπημα εκ μέρους του Πλάτωνα και να αποδώσει δικαιοσύνη σε μία κατηγορία στοχαστών, γνωστών με το όνομα «σοφιστές».

Το ζήτημα είναι πολύ σημαντικό, διότι ένα από τα πιο αξιοσημείωτα γεγονότα στην ιστορία της σοφιστικής σκέψεως είναι οι επιθέσεις του Πλάτωνα εναντίον της, οι οποίες φθάνουν μέχρι τη συκοφάντηση. Πράγμα που έχουν επισημάνει πολλοί ερευνητές, όπως ο G. Romeyer Dherbey, που σημειώνει ότι η πλατωνική και αριστοτελική παράδοση κατάφερε να δημιουργήσει τους «καταραμένους στοχαστές», ακριβώς όπως υπάρχουν οι καταραμένοι ποιητές. Γράφει χαρακτηριστικώς: «το ίδιο το όνομα του ‘σοφιστή’, που σημαίνει ‘σοφός’, αποσπασμένο από την αρχική σημασία του, έγινε συνώνυμο του δασκάλου της ψευδούς γνώσεως, που επιδιώκει την απάτη, χρησιμοποιώντας προς τούτο ευρέως τον παραλογισμό». [1]

Ο θ. Βέικος σημειώνει: «Είναι χαρακτηριστικό ότι η πιο γνωστή και πιο διαδεδομένη εικόνα των σοφιστών οφείλεται στη μαρτυρία των εχθρών τους, του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Έτσι, δεν είναι παράξενο που η εικόνα των σοφιστών παρουσιάστηκε αλλοιωμένη, παραποιημένη και κακογραμμένη. Αν ο Πλάτων, ιδιαίτερα, που ήταν σφοδρός πολέμιος των σοφιστών, αποτελεί την κύρια πηγή μας γι’ αυτούς, αυτό βέβαια σημαίνει ότι πρέπει να είναι κανείς πολύ προσεκτικός στη μαρτυρία του. Διότι είναι πολύ φυσικό να βλέπει ο Πλάτων τους αντιπάλους του μέσα από τα δικά του μάτια και να μεροληπτεί όσον αφορά την ακριβή μετάδοση των ιδεών τους».[2] Και η Γ. Αλατζόγλου-Θέμελη κάνει ‘ανίερες’ συγκρίσεις: «Γνωρίζομε τον Σωκράτη από περιγραφές μαθητών και φίλων του, τον Πρωταγόρα από την πολεμική των αντιπάλων του. Είναι ένα γεγονός που κανείς δεν μπορεί να το αμφισβητήσει. Οι επιπτώσεις του δεν μπορούν με τίποτα να εξουδετερωθούν. Τον Πρωταγόρα όχι μόνο τον κατάτρεξαν, αλλά φρόντισαν και να εξαφανίσουν τα γραπτά του. Αντίθετα για τον Σωκράτη έχομε τόμους ολόκληρους, χωρίς ο ίδιος να έχει γράψει τίποτε».[3]

Και ενώ στον υπόλοιπο κόσμο πριν από δεκαετίες, οι σοφιστές

έχουν αποκατασταθεί και βρει τη θέση τους στην ιστορία της φιλοσοφίας, στην τριτοκοσμική από όλες τις απόψεις Ελλάδα, θεωρούνταν μέχρι πριν από λίγα χρόνια αυτό που κατόρθωσαν να επιβάλλουν επί αιώνες οι πλατωνικές και αριστοτελικές διαστρεβλώσεις. Ο Β. Κύρκος σημειώνει σχετικώς: «Οι παλαιότεροι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι της Φιλοσοφίας συνέχιζαν την πλατωνική αντιμετώπιση της σοφιστικής, ουσιαστικά δηλ. ήταν δέσμιοι των αντιλήψεων του Πλάτωνα και της πολεμικής του εναντίον των σοφιστών. Έτσι οι γενεές των μορφωμένων Ελλήνων, και κυρίως οι εκπαιδευτικοί, έμειναν με την εντύπωση ότι η σοφιστική και οι σοφιστές σημαίνουν άρνηση και εκφαύλιση του φιλοσοφικού λόγου, όπως περίπου τους είδε ο Πλάτων. Άλλωστε οι πλατωνικοί διάλογοι που διδάσκονταν στα σχολεία αυτή την αντίληψη συντηρούσαν».[4]

Αναφέρω ενδεικτικώς ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων καθηγητών, που συνετέλεσαν στην εδραίωση της πλατωνικής-αριστοτελικής απαξίωσης των σοφιστών. Ο Κ. Τσάτσος γράφει: «Η σοφιστική έγινε το δηλητήριο της ελληνικης κοινωνίας και, καθώς σιγά-σιγά διοχετεύθηκε σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής, μπορούμε να πούμε πως αυτή έγινε η κύρια πνευματική αιτία που οδήγησε στην κατάρρευση τον αρχαίο ελληνικό κόσμο». Επίσης: «η σοφιστική σκέψη, ακόμα και στην καλύτερη της έκφανση, έχει στα ίδια τα πνευματικά της θεμέλια κάτι χαλασμένο».[5] Ίδια απαξίωση των σοφιστών και από τον ένθερμο υποστηρικτή του Πλάτωνα, τον Ι. θεοδωρακόπουλο, σύμφωνα με τον οποίο η σοφιστική εξάρθρωσε «τα δεσίματα και τα δυναμάρια που κρατάνε την οικοδομή του λόγου», συνετέλεσε στην καταστροφή του λόγου, «εσκυβάλισε» την αλήθεια και όλες τις αξίες της ζωής.[6] Ο Κ. Γεωργούλης κινείται στο ίδιο κλίμα: «παρ' όλας τας αναμφισβητήτους υπηρεσίας τας οποίας προσέφερον [οι σοφιστές] δια την ανάπτυξιν της επιστήμης και δια την διαμόρφωσιν της διδακτικής τεχνικής, εν τω συνόλω των αποτέλεσαν αρνητικόν παράγοντα ως προς την ευδοκίμησιν του αρχαίου ελληνισμού».[7] Για τον Ε. Μουτσόπουλο, ο λόγος κινδυνεύει εξ αιτίας του Πρωταγόρα και των άλλων Σοφιστών.[8] Επίσης ο Δ. Δημητράκος[9] και ο Κ Κατσιμάνης[10] απορρίπτουν

και απαξιώνουν πλήρως τη σοφιστική και εξιδανικεύουν τον Σωκράτη.

Από την άλλη, υπήρξαν και αυτοί που προσπάθησαν να αποκαταστήσουν τους σοφιστές, αποτελώντας, ταυτοχρόνως, απάντηση στην αντισοφιστική χορεία, όπως ο Π. Λεκατσάς, ο Χ. Θεοδωρίδης, ο Γ. Κορδάτος, ο Θ. Βέικος, ο Β. Κύρκος, ο Φ. Βώρος, ο Κ. Παλάσκας, η Γ. Αλατζόγλου-Θέμελη και φυσικά ο Κ. Καστοριάδης και ο Π. Κονδύλης.

Στη συνέχεια αναφέρομαι κυρίως στη στάση του Πλάτωνα έναντι των Σοφιστών και όχι τόσο στις θέσεις και αντιλήψεις των σοφιστών.[11]

Ο Πλάτων στα περισσότερα έργα του, όχι μόνο σε αυτά που αναφέρονται ρητώς σε κάποιον σοφιστή (*Ιππίας ελάσσων, Ιππία μείζων, Ευθύδημος, Πρωταγόρας, Μένων, Γοργίας, Σοφιστής*), αλλά και στα υπόλοιπα λ.χ. *Πολιτεία, Νόμοι,* προβαίνει στην απαξίωση της σοφιστικής. Σημειωτέον ότι τα περισσότερα έργα του Πλάτωνα, αναφέρονται και διαδραματίζονται στον 5ο αιώνα, με κύρια πρόσωπα που τα περισσότερα, εκτός του Σωκράτη, δεν γνώρισε προσωπικώς ο ίδιος. Συνεπώς οι διάλογοι με τα πρόσωπα αυτά είναι σχεδόν επινοημένοι και σκηνοθετημένοι από τον ίδιο τον Πλάτωνα και λίγη σχέση έχουν με την πραγματικότητα. Αυτό σημαίνει ότι η «ζωντανή» δραματική ατμόσφαιρα των διαλόγων χρησιμοποιείται από τον μεγάλο φιλόσοφο για απαξίωση των σοφιστών, και έχει ως αποτέλεσμα να στρέφει τον αναγνώστη εναντίον τους, κατ' αρχάς συναισθηματικώς και μετά φιλοσοφικώς.

Αντιθέτως ο Σωκράτης, ο συνήθης συνομιλητής τους και αντίπαλός τους, παρουσιάζεται πάντοτε με τα καλύτερα χρώματα, άψογος, ήρεμος, διαλεκτικός και κερδίζει αβίαστα τη συμπάθεια, τη συγκατάθεση και τη συναίνεση του αναγνώστη. Όλες οι εικόνες του Σωκράτη είναι θετικές, ηθικώς και φιλοσοφικώς. Ο Σωκράτης είναι το αδιαμφισβήτητο πρόσωπο των περισσότερων πλατωνικών διαλόγων, που κυριαρχεί και οδηγεί σε αδιέξοδο τους συνομιλητές του, που έχει πάντα το δίκαιο και το σωστό με το

μέρος του[12].

Αρκετά από τα έλλογα επιχειρήματα του Πλάτωνα κατά των σοφιστικών θέσεων, πέρα από τη φιλοσοφική τους αξία στην ιστορία της φιλοσοφίας, ουσιαστικώς δεν πείθουν, για πολλούς και διαφόρους λόγους. Κατ' αρχάς, διότι ορισμένα προσπαθούν να υποστηρίξουν πράγματα παράλογα από λογικής απόψεως και άλλα καταφανώς συγκρούονται με το κοινό αίσθημα. Στον *Πρωταγόρα* λ.χ. ο Σωκράτης ταυτίζει τις αρετές *σοφία, ανδρεία, δικαιοσύνη, οσιότητα* και *σωφροσύνη,* ενώ στον *Ιππία μείζονα* αφ' ενός ταυτίζει τον *αληθή* και *ψευδή* άνθρωπο και αφ' ετέρου υποστηρίζει ότι όποιος διαπράττει κάποιο σφάλμα εκουσίως είναι καλύτερος από αυτόν που σφάλλει ακουσίως. Εδώ ο Σωκράτης χρησιμοποιεί αυτό που ο ίδιος κατηγορεί στους άλλους, το σόφισμα. Σε άλλα υποστηρίζει το *ουδείς εκών κακός* ή το *εν οίδα ότι ουδέν οιδα* που οδηγούν σε ηθικά και γνωσιολογικά αδιέξοδα.

Την αδυναμία πειθούς τη διαισθάνεται ίσως και ο ίδιος ο Πλάτων, και γι' αυτό καταφεύγει στη συναισθηματική και δραματική απαξίωση των αντιπάλων του. Άλλωστε και στη σύνολη φιλοσοφία του τελικώς καταφεύγει στα απόλυτα και έσχατα μέσα της μεταφυσικής και της θεολογίας, δηλαδή σε μέσα μή ελέγξιμα από τα εργαλεία του λόγου και της έλλογης επιχειρηματολογίας, σε μέσα μη υποκείμενα στον κοινό λόγο της κοινότητας και της πραγματικότητας.

Στη συνέχεια, θα αναφερθούν μερικές περιπτώσεις από τα πλατωνικά έργα στα οποία η προσπάθεια απαξίωσης και συκοφάντησης των σοφιστών είναι εμφανής. Φυσικά, δεν αναφέρομαι στο γεγονός ότι ο Πλάτων διαφωνεί με θέσεις των σοφιστών, που είναι θεμιτό και ανθρώπινο, ούτε στο ότι προσπαθεί να επιχειρηματολογήσει που είναι αναμενόμενο και επιβεβλημένο, αλλά αναφέρομαι τόσο στην αρνητική δραματουργική εικόνα των Σοφιστών στα έργα του όσο και στις απαξιωτικές εκφράσεις του, που αποβλέπουν στην ηθική απαξίωση και φιλοσοφική συκοφάντησή τους.

Η αρνητική δραματουργική εικόνα των Σοφιστών στους πλατωνικούς

διαλόγους

Οι εικόνες των Σοφιστών στα πλατωνικά έργα είναι σχεδόν όλες απαξιωτικές· παρουσιάζονται ότι είναι με το μέρος της αδικίας, του λάθους, της αντίφασης, του ψεύδους. Μερικά παραδείγματα:

Ο σοφιστής **Πρωταγόρας**, στον ομότιτλο διάλογο του Πλάτωνα, παρουσιάζεται να ενοχλείται από τη διαδικασία των ερωτημάτων του Σωκράτη και να αγριεύει ενώ ο Σωκράτης είναι γλυκός και ήρεμος (334a). Όταν διακόπτεται η συζήτηση, ο Σωκράτης, που θέτει τις ερωτήσεις στον Πρωταγόρα, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να απαντά, λέει ότι: «Τότε κατάλαβα ότι δεν έμεινε (ο Πρωταγόρας) ικανοποιημένος από τον εαυτό του για τις προηγούμενες απαντήσεις του και δεν θα δεχθεί πρόθυμα να συνεχίσει τη συζήτηση απαντώντας σε ερωτήσεις» (335b). Σε άλλο σημείο ο Σωκράτης λέει ότι: «Από τα λόγια του Αλκιβιάδη και τις παρακλήσεις του Καλλία και όλης σχεδόν της συντροφιάς μου φαίνεται ότι ντράπηκε ο Πρωταγόρας, αποφάσισε λοιπόν, απρόθυμα, να συνεχίσει τη συζήτηση» (348c).

Salvator Rosa- Démocrite et Protagoras

Ο σοφιστής **Γοργίας**, στον ομότιτλο διάλογο, παρουσιάζεται να πέφτει σε αντίφαση κάτω από τις καταιγιστικές ερωτήσεις του Σωκράτη και να αποχωρεί με ντροπή (461a). Ο Σωκράτης συνεχίζει τη συζήτηση με τον μαθητή του Γοργία, Πώλο, για να απαξιώσει

έτσι περαιτέρω τη ρητορική. Στη συνέχεια, ο Σωκράτης συζητεί με τον πολιτικό Καλλικλή, ο οποίος δεν αναφέρεται από καμία άλλη πηγή. Όπως δέχονται οι ερευνητές, ο Πλάτων κατασκευάζει, επινοεί, τον Καλλικλή για να οδηγήσει τη συζήτηση εκεί που θέλει. Πράγματι, του αποδίδει τη θέση ότι το δίκαιο που επιβάλλει η φύση είναι ο καλύτερος να έχει περισσότερα από τον χειρότερο, και ο δυνατότερος από τον αδυνατότερο (483δ). Είναι το δόγμα για το δίκαιο του ισχυροτέρου, το οποίο αναδιατυπώνει πιο κάτω ως εξής: «Το κατά φύσιν δίκαιο είναι να λαμβάνει ο ισχυρότερος με βίαιο τρόπο τα πράγματα των ασθενεστέρων, να ηγεμονεύει ο καλύτερος επί των χειροτέρων» (488b). Ο Καλλικλής με τη θεωρία του αυτή, βασισμένη στη φύση, γίνεται υπέρμαχος της βίας, της εξουσίας του ισχυροτέρου και της τυραννίδος. Γίνεται ο προάγγελος του υπερανθρώπου του Νίτσε (483e-484b). Στο πρόσωπο του επινοημένου κυνικού Καλλικλή, ο Πλάτων δυσφημεί τους σοφιστές, υποστηρικτές του φυσικού δικαίου, όπως ο Ιππίας, ο Αντιφών, ο Αλκιδάμας, οι οποίοι ευνοούν εξισωτικές αντιλήψεις και όχι μόνο δεν ταυτίζονται με τις θέσεις του πλατωνικού Καλλικλή αλλά βρίσκονται στον αντίποδά τους.

Ας σημειωθεί ότι ο P.Vidal-Naquet θεωρεί ότι ο Καλλικλής είναι μία καρικατούρα του Περικλή, φιλοτεχνημένη από τον Πλάτωνα. Ο σκοπός του Αθηναίου φιλοσόφου ήταν να δυσφημήσει, ταυτοχρόνως, και τη σοφιστική και τον μεγάλο πολιτικό Περικλή, τον κύριο συντελεστή του αθηναϊκού μεγαλείου. Μάλλον ο Πλάτων πέτυχε τον σκοπό του αν κρίνουμε από το γεγονός ότι πολλοί μελετητές θεωρούν τον Καλλικλή αφ’ ενός σοφιστή, ενώ δεν είναι παρά ένας πολιτικός, και αφ’ ετέρου αντιπρόσωπο ενός φυσικού δικαίου που πρεσβεύει την ανισότητα, ενώ δεν υπάρχει τέτοια αντίληψη στους σοφιστές.

Ο σοφιστής **Θρασύμαχος**, στο πρώτο βιβλίο της *Πολιτείας* (336b), εισάγεται από τον Πλάτωνα στη συζήτηση με τον εξής αρνητικό τρόπο (μιλάει ο Σωκράτης): «Όση ώρα συζητούσαμε, ο θρασύμαχος επανειλημμένα επιχείρησε να πάρει τον λόγο, δεν τον άφηναν όμως οι διπλανοί του, που ήθελαν να ακούσουν το επιχείρημα ως το τέλος· όταν όμως κάναμε μια παύση (…) εκείνος δεν ηρεμούσε

αλλά μαζεύτηκε και σαν θηρίο χύμηξε καταπάνω μας να μας κατασπαράξει. Από τον τρόμο μας, εγώ και ο Πολέμαρχος τα

χρειαστήκαμε· κι εκείνος, βάζοντάς μας τις φωνές μπροστά σε όλους είπε: Τι φλυαρία είναι αυτή που σας δέρνει τόσην ώρα, Σωκράτη; Και τι ανοησία αυτές οι υποχωρήσεις – όλο ευγένεια – του ενός προς τον άλλον;».

Ο Πλάτων παρουσιάζει τη θέση που εκφράζει ο Θρασύμαχος ως ένα Δέον ενώ δεν είναι. Ο Θρασύμαχος εκφράζει μία διαπίστωση: «αυτό που ισχύει ως δίκαιο σε κάθε κοινωνία είναι το συμφέρον του ισχυροτέρου». Όπως όμως δέχονται πια οι ερευνητές, ο Θρασύμαχος δεν είναι υπέρ αυτής της αντίληψης, πράγμα που φαίνεται από άλλα αποσπάσματά του που έχουν διασωθεί.[13] Άρα ο Πλάτων τον διαστρεβλώνει και η διαστρέβλωση αυτή είχε ως συνέπεια, πολλοί επηρεασμένοι ακρίτως από τον Πλάτωνα, να εντάσσουν τον Θρασύμαχο στην άποψη ή στη σχολή του επινοημένου Καλλικλή.

Απαξιωτικές εκφράσεις κατά των σοφιστών

Οι απαξιωτικές εκφράσεις και οι μειωτικοί χαρακτηρισμοί κατά των Σοφιστών είναι αρκετές στα πλατωνικά έργα. Αναφέρω μερικές:

Στον *Ευθύδημο.* Όλος ο διάλογος είναι μία απαξίωση της σοφιστικής, στο πρόσωπο δύο αγνώστων και δευτερευόντων σοφιστών του Ευθύδημου και του Διονυσόδωρου.

Στον Μένωνα 91b-92a, όπου στη συζήτηση μεταξύ Άνυτου και Σωκράτη αναφέρεται ότι οι σοφιστές διαφθείρουν τους νέους και είναι σκέτη συμφορά και καταστροφή σε όσους τους πλησιάζουν (91c), ότι εξαπατούν και διαφθείρουν ενσυνειδήτως τους νέους (92a) και ότι ο Πρωταγόρας διέφθειρε τους μαθητές του και τους παρέδιδε στην κοινωνία χειρότερους από ό,τι τους παρελάμβανε, για περισσότερο από σαράντα χρόνια (91e). Επίσης, αυτοί που πληρώνουν τους Σοφιστές για να ακούσουν τη διδασκαλία τους, χαρακτηρίζονται παράφρονες (μαίνεσθαι). Αλλά ακόμη πιο πολύ παράφρονες χαρακτηρίζονται οι πόλεις που δίνουν την άδεια

εισόδου στους σοφιστές και αρνούνται να τους απελάσουν (92b).

Στον Πρωταγόρα 312a4-7: «Και εσύ, για όνομα των θεών, δεν θα ντρεπόσουν να παρουσιασθείς στους Έλληνες ως σοφιστής; – Μα τον Δία, ναι Σωκράτη». Επίσης, Πρωταγόρας 338a: παρουσιάζει τον Πρωταγόρα ως κάποιον που απλώνει στον άνεμο όλα τα πανιά του και χύνεται σε πέλαγα απεραντολογίας, χάνοντας από τα μάτια του τη στεριά.

Στην *Πολιτεία* 6, 493a, κατηγορεί τους σοφιστές ότι πληρώνονται για να διδάσκουν τις γνώμες των πολλών, αυτά που πιστεύουν οι πολλοί όταν συνεδριάζουν, και τα ονομάζουν σοφία, ενώ δεν έχουν ιδέα ποιο είναι το καλό ή το αισχρό, το αγαθό ή το κακό, το δίκαιο ή το άδικο.

Στον *Πολιτικό* 291c, έχει την έκφραση «τον μεγαλύτερο απατεώνα από όλους τους σοφιστές, και τον πιο έμπειρο στην τέχνη της απάτης». Επίσης 303c.

Στον *Θεαίτητο*: αποκαλεί τον Πρωταγόρα δημαγωγό (*«δημούμενον λέγειν»,* 161c) και κατώτερο στη φρόνηση από έναν μικρό βάτραχο (*«ετύγχανεν ων εις φρόνησιν ουδέν βελτίων βατράχου γυρίνου»,* 161d). Να σημειωθεί, επίσης, πως παραποιεί-παρερμηνεύει τη γνωστή φράση του Πρωταγόρα «*πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος»,* αποδίδοντάς του αισθησιοκρατικές απόψεις.

Στον *Σοφιστή*. Το ζήτημα με το οποίο ασχολείται ο διάλογος αυτός είναι ο ορισμός του σοφιστή γενικώς. Τον κατατάσσει σε διάφορες κατηγορίες: πλαστογράφο, απατεώνα, λαοπλάνο, κ.ά και καταλήγει με τη θέση ότι ο σοφιστής δεν κατέχει την αλήθεια αλλά κάποια φαινομενική γνώση (τη *δόξα*), δηλαδή την απλή γνώμη (268d).

Στους *Νόμους* 10, 890α: οι Σοφιστές παρουσιάζονται ως αυτοί που «διδάσκουν τους νέους ότι το δίκαιο είναι εκείνο που επιβάλλει κανείς όταν νικά κάποιον με τη βία. Γι’ αυτό η ασέβεια κατακλύζει τη νεολαία μας, αφού δεν υπάρχουν θεοί τέτοιοι, που μας διατάζει ο νόμος να πιστεύουμε πως πρέπει να είναι. Γι’ αυτό ξεσπούν και οι επαναστάσεις…».

Τα αναφερθέντα παραδείγματα δεν είναι τα μόνα, υπάρχουν και άλλα που αναμένουν τον ερευνητή τους. Συνεπώς, όπως φαίνεται από τους ανωτέρω χαρακτηρισμούς, η αντιμετώπιση της σοφιστικής από τον Πλάτωνα δεν μπορεί να θεωρηθεί έντιμη και αντικειμενική. Αντιθέτως, είναι εμφανώς πολεμική και προκατειλημμένη, και σκοπό έχει να μειώσει γενικώς τη σοφιστική, χωρίς ουσιαστικά επιχειρήματα. Αυτό ονομάζεται συκοφάντηση.

Συκοφάντηση των Αθηναίων πολιτικών, του δήμου και της δημοκρατίας

Δεν θα αναφερθώ στη παραπλήσια στάση του Ξενοφώντα, του Ισοκράτη και του Αριστοτέλη έναντι των σοφιστών, διότι το κείμενο θα μεγάλωνε αρκετά πιο πολύ. Αξίζει όμως, εν είδει επιλόγου, να επισημανθεί ένας άλλος τομέας στον οποιο βλέπουμε επίσης την ανωτέρω περιγραφείσα συμπεριφορά του Πλάτωνα. Διότι ο Αθηναίος φιλόσοφος, εν γένει, δεν είναι γαλαντόμος με τους αντιπάλους του, πράγμα που φαίνεται και στην αντιμετώπιση του μεγάλου στοχαστή Δημοκρίτου. Σε όλο το έργο του, δεν έχει την παραμικρή νύξη γι’ αυτόν και τις απόψεις του. Ενώ σε αυτό βρίσκει κανείς πολλούς φιλοσόφους μικρούς και μεγάλους, και ποικίλα άλλα πρόσωπα παντελώς άγνωστα ή απόψεις δευτερεύουσες, εν τούτοις, δεν υπάρχει ούτε κάν το όνομα του μεγάλου Αβδηρίτη σοφού. Πώς μπορεί να χαρακτηρισθεί αυτή η damnatio memoriae (καταδίκη μνήμης, καταδίκη στη σιωπή) εις βάρος του Δημοκρίτου – που επισημαίνει ο Κ. Καστοριάδης στα σεμινάριά του για τον *Πολιτικό* του Πλάτωνα;

Ο Πλάτων έχει όμως και άλλους ομολογημένους αντιπάλους, τους οποίους μεταχειρίζεται ανάλογα με τους σοφιστές. Τα βέλη του στρέφονται επίσης κατά του δήμου, κατά της δημοκρατίας και κατά των πολιτικών ανδρών, όχι των υποτιθέμενων δημαγωγών, αλλά των σημαντικών πολιτικών που συνέβαλαν στην ακμή και το μεγαλείο της Αθήνας. Κατά τον Πλάτωνα, όλοι οι σημαντικοί Αθηναίοι πολιτικοί άνδρες δεν έκαναν καλύτερους τους πολίτες· ο θεμιστοκλής, ο Αριστείδης, ο Περικλής, ο Θουκυδίδης (του

Μελησίου) απέτυχαν στη μετάδοση της αρετής (*Μένων* 93a-94c).

Επίσης στον *Γοργία* (515c-d, 516d-e), καταφέρεται κατά των Αθηναίων πολιτικών: Περικλή, Κίμωνα, Μιλτιάδη, θεμιστοκλή. Για τον Περικλή λέει ότι έκανε τους Αθηναίους «οκνούς και δειλούς, φλύαρους και φιλάργυρους επειδή εισήγαγε τη μισθοφορία των αξιωμάτων» (515e). Και καταλήγει για την πολιτική ζωή των Αθηνών με την εξής συκοφαντική άποψη: «δεν ξέρουμε κανέναν σε ετούτη την πόλη που να έχει αναδειχθεί άξιος στα πολιτικά» (517a). Ο Πλάτων, δηλαδή, έχει στόχο όχι περιφερειακές ή δευτερεύουσες προσωπικότητες, αλλά τους μεγάλους πολιτικούς που συνέβαλαν στο μεγαλείο της Αθήνας, στοχεύει στην ίδια την καρδιά της δημοκρατίας[14]. Μισεί τη δημοκρατία, δεν το κρύβει, το τονίζει σε κάθε ευκαιρία και προσπαθεί να την απαξιώσει με κάθε μέσον, όπως φαίνεται σε αρκετά έργα του και κυρίως στο όγδοο βιβλίο της *Πολιτείας*. Γι' αυτό και στρέφεται εναντίον των σοφιστών και προσπαθεί να τους συκοφαντήσει, διότι τους θεωρεί υποστηρικτές των πολλών και του δήμου, υπέρμαχους της ελευθερίας, της ισότητας και της δημοκρατίας.[15]

Εκτός αυτών των διαστρεβλώσεων και των συκοφαντιών, ο Πλάτων προβαίνει και σε πλαστογράφηση της ιστορίας, όπως σημειώνει ο Κ. Καστοριάδης: «Ο Πλάτων πλαστογραφεί ενσυνειδήτως την ιστορία, είναι ο πρώτος επινοητής των σταλινικών μεθόδων, σε αυτόν τον χώρο. Εάν γνωρίζαμε την ιστορία των Αθηνών μόνο από τον Πλάτωνα (Γ΄ βιβλίο των *Νόμων*) θα αγνοούσαμε τη ναυμαχία της Σαλαμίνος, τη νίκη του θεμιστοκλή και του ελεεινού αυτού δήμου των κωπηλατών».[16] Ο Κ. Καστοριάδης στο εξαίρετο βιβλίο του *Ο Πολιτικός του Πλάτωνα*[17] αποδεικνύει τα ποικίλα πλάγια και αθέμιτα μέσα που μεταχειρίζεται ο Πλάτων, για να απαξιώσει το συνομιλητή του, τις αντίπαλες απόψεις και τη δημοκρατία. Αποδεικνύει επίσης με πειστικό τρόπο, τις αλλοιώσεις πολλών ελληνικών αντιλήψεων στις οποίες προβαίνει ο Πλάτων.

Συμπέρασμα: ο Πλάτων καταφέρεται εναντίον των αντιπάλων του σοφιστών, δημοκρατίας και δημοκρατών πολιτικών με διαστρεβλώσεις και πλάγια μέσα. Άρα, δεν πρέπει να λαμβάνονται

τοις μετρητοίς όλα όσα λένε οι φιλόσοφοι, ακόμα και οι μεγάλοι, διότι είναι και αυτοί υπήκοοι των προσωπικών εμπαθειών και της ιδεολογίας.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

-Γ. ΑΛΑΤΖΟΓΛΟΥ-ΘΕΜΕΛΗ, Πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος. Η πλατωνική και η αριστοτελική μαρτυρία, Παρνασσός, Αθήνα, 1976.
-Νους εναντίον Αισθήσεων. Πτυχές της προ-αριστοτελικής Γνωσιοθεωρίας, Καρδαμίτσα, Αθήνα 2000.
-Χ. Η. ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Σοφιστές και παιδεία, Κυριακίδης, Θεσ/νίκη, 1997.
-Θ. ΒΕΪΚΟΣ, Αρχαία σοφιστική, Θεσ/νίκη, 1971
-Φ. ΒΩΡΟΣ, Σύντομη ιστορία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, Γρηγόρης, Αθήνα, 1984.
-E. DUPREEL, Les sophistes, Neuchatel, 1980.
-W. K. C. GUTHRIE, Οι Σοφιστές, μτφ., ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1989.
-ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ ΚΟΡΝ. Ο Πολιτικός του Πλάτωνα (μτφρ. Ζ. Καστοριάδη) Αθήνα, Πόλις 2001.
-ΚΑΤΣΙΜΙΤΣΗΣ – ΜΑΓΟΥΛΑΣ – ΣΙΝΙΟΣΟΓΛΟΥ – ΤΣΟΛΙΑΣ, Πλάτων, Ουτοπία, Ολοκληρωτισμός, Futura, Αθήνα 2011.
-G. B. KERFERD, Η σοφιστική κίνηση, μτφ., Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1999.
-Β. ΚΥΡΚΟΣ, Αρχαίος ελληνικός διαφωτισμός και σοφιστική, Ιωάννινα, 1986.
-Β. ΝΕΣΤΛΕ, Από τον μύθο στον λόγο, τόμ. Β΄, μτφ., Γνώση, Αθήνα, 1999.
-POPPER KARL, Η Ανοιχτή Κοινωνία και οι εχθροί της, τ. Α. Η γοητεία του Πλάτωνα, (μτφ. Ειρ. Παπαδάκη), Δωδώνη 1980 (πρώτη αγγλ. έκδ. 1945).
-G. ROMEYER DHERBY, Les sophistes, puf, Paris, 1993.
SAMARAS TH., Plato and Democracy, Peter Lang, New York, 2002.
-Ν.Μ.ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ (επιμέλεια, μετάφραση, σχόλια), Η αρχαία σοφιστική (τα σωζόμενα αποσπάσματα, Γνώση, Αθήνα 1991.
-UNTERSTEINER, Les sophistes (trad. fran.), Vrin, Παρίσι, 1993.

Σημειώσεις:

[1] G. Romeyer Dherbey, *Les sophistes,* puf, Paris, 1993, σ. 3.
[2] Θ. Βέικος, *Αρχαία σοφιστική,* Θεσ/νίκη, 1971, σ. 29.
[3] Γ, Αλατζόγλου-Θέμελη, «Πρωταγόρας και Σωκράτης. Ενδείξεις της συνοδοιπορίας τους», *Φιλοσοφία* 8-9 (1978-79), σ.117.
[4] Β. Κύρκος, *Αρχαίος ελληνικός διαφωτισμός και σοφιστική,* Ιωάννινα, 1986, σ. 7.
[5] Κ. Τσάτσος, *Η κοινωνική φιλοσοφία των αρχαίων Ελλήνων,* Εστία, Αθήνα, 1980, σ. 56-57.
[6] Ι. Θεοδωρακόπουλος, *Εισαγωγή στον Πλάτωνα,* Αθήνα, 1970, σ. 36-47. επίσης στο Πλάτωνος *Φαίδρος,* Αθήνα, Αθήνα, 1968, σ. 48 κ.ε. και στην *Ιστορία του Ελληνικού Εθνους,* τόμ. Γ2, Αθήνα, 1972, σ. 458.
[7] Κ. Γεωργούλης, *Ιστορία της ελληνικής φιλοσοφίας,* Α΄, Αθήνα, 1975, σ. 120.
[8] Ε. Μουτσόπουλος, *Προσωκρατική διανόησις,* Αθήνα, 1978, σ. 68
[9] Δ. Δημητράκος, *Το Βήμα* 19. 8. 2001, σ. Α45.
[10] Κ. Κατσιμάνης, *Πρακτική φιλοσοφία και πολιτικό ήθος του Σωκράτη*, Αθήνα, 1981. Οι συντηρητικές απόψεις ιεροποίησης του Πλάτωνα διατηρούνται ακόμη σε ορισμένους θύλακες, όπως στη διεύθυνση του περιοδικού *Φιλοσοφία και παιδεία,* (περιοδική έκδοση της Ένωσης Καθηγητών για την προαγωγή της Φιλοσοφίας στην Εκπαίδευση), η οποία αρνήθηκε να δημοσιεύσει το παρόν κείμενο με τη δικαιολογία ότι «εξυβρίζει τον Πλάτωνα»!
[11] Ορισμένες σημαντικές θέσεις και αντιλήψεις των σοφιστών, που έχουν σπουδαία σημασία και για μας σήμερα, ανέπτυξα στα σεμινάρια του μεταπυχιακού προγράμματος σπουδών της Νομικής Σχολής του ΔΠθ, καθώς επίσης στις διαλέξεις μου στο βιβλιοπωλείο «Σύγχρονη έκφραση» στη Λιβαδειά (2 Νοεμβρίου 2009) και στο café «Στο κύμα» στην Καλαμάτα (5 Δεκεμβρίου 2009). Ο ενδιαφερόμενος μπορεί να πάρει μία ιδέα από την ομιλία μου που υπάρχει εδώ. Στοιχεία της σοφιστικής σκέψης υπάρχουν επίσης στο Γ. Ν. Οικονόμου, *Η άμεση δημοκρατία και η κριτική του Αριστοτέλη,* Παπαζήσης, 2007.
[13] Βλ. Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος, «Νέα αξιολόγηση του διαλόγου του Θρασυμάχου με τον Σωκράτη», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνων,* τόμ. 53, Αθήνα, 1978.

[14] Βλ. και Γ. Αλατζόγλου-Θέμελη, «Ο Πλάτων, το ‘χρυσό’ παρελθόν και το ‘σιδερένιο’ παρόν», *Πλάτων, Ποιητής και Φιλόσοφος. Μνήμη Ιωάννου Ν. Θεοδωρακόπουλου*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2013, σ. 252 κ.ε. «…ο Πλάτων θεωρεί κλειδί της μετάβασης από την ‘ορθή’ αρχαία πολιτεία στην σύγχρονή του ‘οχλοκρατική’, την επικράτηση της άποψης ότι μπορεί ο καθένας να κρίνει…και να μη σέβεται τη γνώμη του ‘βελτίονος’… το θεωρούσε ασυγχώρητο να εξισώνονται όλοι…Κρίνει και κατακρίνει την αθηναϊκή δημοκρατία επειδή δίνει ίσα δικιώματα σε όλους…είναι εντυπωσιακό το πως καταφέρεται κατά του πλήθους που είναι άμουσο…».
[15] Πλάτων *Πολιτεία* 6, 493a, που αναφέρθηκε προηγουμένως.
[16] Κ. Καστοριάδης, «Οι διανοούμενοι και η ιστορία», *Ο θρυμματισμένος κόσμος*, Ύψιλον, Αθήνα, 1992, σ. 119-120.
[17]Κ. Καστοριάδης, Ο Πολιτικός του Πλάτωνα μτφ. Ζ. Καστοριάδη, Πόλις, Αθήνα, 2001. Βλ. επίσης Γ. Ν. Οικονόμου, «Πλάτων και Καστοριάδης: Η συγκάλυψη και η ανάδειξη της δημοκρατίας», στη Νέα Εστία, τχ. 1760, Οκτώβριος 2003.

Τσίπρας – Ολάντ: Το μενού δεν θα είναι μπανάλ

Γιώργος Παπαχριστοδούλου

Το μενού της σημερινής συνάντησης Τσίπρα-Ολάντ, εκτός από την Αθήνα-αστακό (2.500 ένστολοι κινητοποιούνται σε ένα τεστ κι ενόψει θερμών κοινωνικών αντιδράσεων), θα μας το ανακοινώσει, φαντάζομαι, αργά το βράδυ, η κυβερνητική εκπρόσωπος Όλγα Γεροβασίλη (έπειτα από το δείπνο με την Όλγα Τρέμη, στη Μεγάλη Βρετάνια, ήρθε η ώρα να δοκιμάσει και γαλλική σαμπάνια). Μην χανόμαστε, όμως, σε γκουρμέ λεπτομέρειες που αρέσουν στους φανφαρόνους Γάλλους, επειδή το σημερινό σημείωμα θα καταλήξει

σε μπαναλιτέ.

Όπως αναφέρει ο γαλλόφωνος σταθμός RTL του Λουξεμβούργου, σε άρθρο με τον τίτλο «Η Γαλλία παίρνει θέση για να εξαγοράσει κομμάτια της Ελλάδας», ο Γάλλος πρόεδρος συνοδεύεται από 70 επιχειρηματίες της Γαλλίας. Ανάμεσά τους οι εταιρείες Vinci (κατασκευές), Total (πετρέλαια-φυσικό αέριο), Veolia, Suez (νερό), EDF (ενέργεια, ΑΠΕ), SNCF (τρένα-μεταφορές). Στόχος, να υπογραφούν συμβάσεις την επόμενη εβδομάδα, στο πλαίσιο της εκχώρησης του δημόσιου, φυσικού και κοινωνικού, πλούτου της χώρας σε πολυεθνικές (αυτή τη φορά, με έδρα τη Γαλλία).

Γαλλικές πολυεθνικές

Από τη δεκαετία του ’90, τουλάχιστον το 1/3 των εκτός Γαλλίας κερδών της VINCI, προέρχεται από την Ελλάδα: κατασκεύασε μεγάλο τμήμα στις γραμμές 2 και 3 του Μετρό της Αθήνας, συμμετέχει με 57,45% στη σύμβαση παραχώρησης της Γέφυρας Ρίου-Αντιρρίου, με 36% στην κοινοπραξία «Ολυμπία Οδό Α.Ε.», με 13,75% στο τμήμα «Μαλιακός-Κλειδί». Τώρα ενδιαφέρεται για το αεροδρόμιο στο Καστέλλι της Κρήτης το οποίο επαναδημοπρατεί ο αναπτυξιολάγνος Έλληνας πρωθυπουργός.

Δύο από τους παγκόσμιους «βαρόνους του νερού», Veolia και Suez, γλυκοκοιτούν το πόσιμο νερό της θεσσαλονίκης, όπου η αντίσταση των πολιτών, οι οποίοι προτείνουν ένα μοντέλο συνεργατικής διαχείρισης, αποτελεί το σημαντικότερο εμπόδιο στα σχέδια του. Η EDF έχει υπογράψει, από το 2010, σύμβασης συνεργασίας με τη ΔΕΗ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΕΣ Α.Ε. για έργα ΑΠΕ (αιολικά πάρκα σε Φλώρινα, Βοιωτία, Κρήτη), ενώ η εξόρυξη πετρελαίου στην Ήπειρο κι αλλού, μπορούν να βρεθούν στο βελησνεκές της TOTAL. Οι δεσμευτικές προσφορές για την ΤΡΑΙΝΟΣΕ και την εταιρεία τροχαίου υλικού του ΟΣΕ (ROSCO), προγραμματίζονται για τα τέλη του έτους και η SNFC, θυγατρική των Γαλλικών Σιδηροδρόμων, προσπαθεί να προλάβει το ενδιαφέρον ρώσικων και αμερικανικών εταιρειών για το χρυσοφόρο φιλέτο.

Μέσω ΤΑΙΠΕΔ και αριστερής όχθης

Όχημα για τα παραπάνω ντιλ (για να μιλήσουμε τη γλώσσα της αγοράς), πέρα από τις τυχόν μίζες (εκεί οι «άσπονδοι εχθροί» των Γάλλων Γερμανοί, παραδοσιακά, είναι ασυναγώνιστοι, με αποκορύφωμα την υπόθεση SIEMENS), θα αποτελέσει το ΤΑΙΠΕΔ, το Ταμείο Αποκρατικοποιήσεων, έσοδα ύψους 25 δισ. ευρώ από το οποίο περιλαμβάνονται στη συμφωνία για το δάνειο των 86 δισ. ευρώ που δίνει το κουαρτέτο των διεθνών τοκογλύφων. Ενδεχομένως, στελέχη του ΣΥΡΙΖΑ, τα οποία έχουν περιπλανηθεί στη Γαλλία, σε πανεπιστήμια, καφέ και βουλεβάρτα της «αριστερής όχθης» του Σηκουάνα, εξαργυρώντας αυτή τη θητεία σε ακαδημαϊκά και κυβερνητικά πόστα, μπορεί να ντύσουν με τα κατάλληλα λόγια τις επικείμενες συμφωνίες. Αναμένουμε.

Παρελθόν

Οι σχέσεις του εγχώριου καθεστώτος με τη Γαλλία έχουνε παρελθόν. Γνωρίζουμε σίγουρα την επίδραση των Φώτων στο νεοελληνικό διαφωτισμό, αισθανόμαστε την επίδραση της Γαλλικής Επανάστασης (1789) στον σύγχρονο κόσμο, θυμόμαστε το ταξίδι φωτισμένων μυαλών, όπως ο Καστοριάδης, ο Αξελός, ο Παπαϊωάννου, από τη μετακατοχική Ελλάδα (1945) με το πλοίο «Ματαρόα» στο Παρίσι, εμπνεόμαστε από την κληρονομιά του Μάη του ’68, λατρεύουμε κάποιοι πρόσωπα που ενσαρκώνουν ένα ευρύτερο, μεσογειακό, πνεύμα: τον Καμύ, τον Ζαν Κλοντ Ιζό, τον Ζιντάν.

Παρακάμπτουμε, για λόγους οικονομίας, τον ραδιούργο, Συρρακιώτη στην καταγωγή, Ιωάννη Κωλέττη, πρόεδρου του Γαλλικού Κόμματος (Κόμμα της Φουστανέλας), πρώτο συνταγματικό πρωθυπουργό της μετεπαναστατικής Ελλάδας (1944). Άλλωστε, τον τιμά με ανδριάντα, στην κεντρική πλατεία των Ιωαννίνων, η σύγχρονη ηπειρωτική μωροφιλοδοξία εξωραϊσμού του ιστορικού παρελθόντος.

Τιμούμε τους αιματηρούς αγώνες των εργατών στα μεταλλεία του Λαυρίου απέναντι στη ληστρική Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου (Compagnie Frannaise des Mines du Laurium), την μακροβιότερη μεταλλευτική-μεταλλουργική βιομηχανία της Ελλάδα,

η οποία δραστηριοποιήθηκε εκεί από το 1875 έως το 1992.

Πεσινέ, Αχελώος, Mirage 2000

Θυμόμαστε μια από τις επισκέψεις Γάλλου προέδρου στην Ελλάδα η οποία περιελάμβανε, ασφαλώς, πέρα από την πολιτική, την επιχειρηματική της πλευρά: Είχε προηγηθεί, το 1960, η υπογραφή ληστρικής σύμβασης ανάμεσα στο ελληνικό κράτος (ΔΕΗ) και τη γαλλική ΠΕΣΙΝΕ, τη γαλλική βιομηχανία αλουμινίου. Έναν χρόνο αργότερα (1964), εγκαινιάζεται το εργοστάσιό της στα Άσπρα Σπίτια της Βοιωτίας – «Αλουμίνιον της Ελλάδος», το οποίο σήμερα βρίσκεται στα χέρια του ομίλου Μυτιληναίου, με αντίστοιχους όρους σύμβασης.

Τι προέβλεπαν εκείνες οι συμβάσεις; Η ΠΕΣΙΝΕ θα αγόραζε ρεύμα από τη ΔΕΗ προς 7 δρχ./κιλοβατώρα τη στιγμή που οι αγρότες πλήρωναν 14 δρχ./κιλοβατώρα. Εκείνη η σύμβαση είχε ανυπολόγιστες συνέπειες στα οικοσυστήματα του Αχελώου καθώς η ΔΕΗ κατασκεύασε τα γιγαντιαία φράγματα σε Κρεμαστά (1965), Καστράκι, (1970), ώστε να τροφοδοτήσει με ρεύμα τους Γάλλους. Ο Καραμανλής, πάντως, δεν θα παραπεμφθεί αφού ο Γ. Παπανδρέου παραγράφει το αδίκημα. Νωρίτερα, το 1957, στην υπόθεση προμήθειας μηχανημάτων για το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο του Μέγδοβα (Ταυρωπός) οι Γάλλοι προμηθευτές της ΟΛΚΟ ομολόγησαν ότι το κόστος ανέβηκε επειδή μέλη της διοίκησης της ΔΕΗ ήθελαν προμήθεια 5%.

Σήμερα, το ενδιαφέρον για τη λειτουργία του υδροηλεκτρικού φράγματος της ΔΕΗ, στη Μεσοχώρα Τρικάλων, σε συνδυασμό με τα φράγματα στη Συκιά, είναι ρώσικο. Όσο για την περίοδο Α. Παπανδρέου; Οι παλαιότεροι θυμούνται σίγουρα την περίφημη «αγορά του αιώνα» όταν το ελληνικό κράτος αγόρασε τα αεροσκάφη MIRAGE 2000 σε διπλάσιες τιμές από τις τρέχουσες. Ερώτημα της εποχής παραμένει για ποιον λόγο ο τότε γ.γ. του ΚΚΕ Χαρ. Φλωράκης δεν ψήφισε την παραπομπή Παπανδρέου στο ειδικό δικαστήριο για τη συγκεκριμένη υπόθεση. Ο σημερινός πρωθυπουργός της Ελλάδας δεν χρειάζεται, λοιπόν, να πονοκεφαλιάσει. Έχουν φροντίσει οι προκάτοχοι του ώστε το

σημερινό μενού να μην είναι μπανάλ.

Το «καβγαδάκι» κυβέρνησης-καναλαρχών δεν έχει δράκο

Γιώργος Παπαχριστοδούλου

«Το δικό μας πλεονέκτημα εδώ στο Real Group είναι πως είμαστε πιο μαζεμένο μαγαζί. Έχουμε λιγότερους εργαζόμενους, τα έξοδα μας δεν είναι πολλά», έλεγε το πρωί της Τρίτης 20 Οκτωβρίου ο Νίκος Χατζηνικολάου, μιλώντας στο ραδιοφωνικό του σταθμό, εκτοξεύοντας ταυτόχρονα βολές κατά του νομοσχεδίου για τις τηλεοπτικές άδειες, το οποίο καταρχήν θεωρεί μια «θετική πρωτοβουλία».

Είναι μεγάλο, το ελάχιστο ποσό των οκτώ εκ. ευρώ για τις άδειες πανελλαδικής εμβέλειας -προσέθεσε- ενώ με κρατική παρέμβαση, στρεβλώνεται ο ανταγωνισμός από τη στιγμή που η κατοχή άδειας για τηλεοπτικές εκπομπές προϋποθέτει εργασία τουλάχιστον 400 ατόμων.

Δίκιο έχει. Δεν μπορεί να συμβαίνει αυτό σε μια «ελεύθερη» αγορά. Παρέλειψε βέβαια να επισημάνει ότι η «ελεύθερη» αγορά, την οποία όλοι επικαλούνται σαν φυσικό νόμο, σχεδιάζεται από το Κράτος, το οποίο πάντοτε φροντίζει τα σχέδια του Κεφαλαίου.

Αυτή θα είναι η υπερασπιστική γραμμή των καναλαρχών, η οποία αναμένεται να ενισχυθεί από προσφυγή στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Με αυτήν θα υποστηρίξουν, ανάμεσα στα άλλα, όπως γράφει η ιστοσελίδα mediatvnews.gr, ότι με το νόμο αποκατάστασης της ΕΡΤ, παραβιάζεται ο ανταγωνισμός, αφού η κρατική ραδιοτηλεόραση ως πάροχος δικτύου, μπορεί να μεταφέρει τα ψηφιακά σήματα άλλων παρόχων περιεχομένου.

Σε ό,τι αφορά το προσωπικό, αναμένεται να ζήσουμε ό,τι συνέβη, επί κυβέρνησης Καραμανλή με τον περίφημο βασικό μέτοχο, όταν και υποχώρησε ο τελευταίος στις απαιτήσεις των νταβατζήδων, όπως τους είχε αποκαλέσει. Οι Ευρωπαίοι τότε, είχαν απειλήσει την Ελλάδα ότι θα έχανε τα περιφερειακά προγράμματα, αν προχωρούσε στην καθιέρωση του ασυμβίβαστου μεταξύ προμηθευτή του Δημοσίου και μετόχου σε ΜΜΕ, σε ποσοστό άνω του 5%.

Ψέμα με κοντά ποδάρια

Ψέμα με κοντά ποδάρια, όμως, οι ισχυρισμοί των καναλαρχών. Οι σαρωτικές αλλαγές στον Τύπο από το 2010 και μετά, με τις απολύσεις, τις ατομικές συμβάσεις, τη λογοκρισία, την ολοένα και μεγαλύτερη εξάρτηση από το χρήμα της διαπλοκής, τους αντεργατικούς νόμους τους οποίους συντηρεί η «πρώτη φορά αριστερά»- part 2, δίνουν τη σχεδόν απόλυτη ευχέρεια στα αφεντικά του Τύπου να βγαίνει η δουλειά με όλο και λιγότερους/ες. Είτε κακοπληρωμένους, είτε εθελοντές στα διαδικτυακά πόρταλ. Ορατούς κι αόρατους στην καθημερινή γαλέρα της ενημέρωσης, ενώ τα golden boys της τηλεόρασης συνεχίζουν να αμείβονται πλουσιοπάροχα, με το γνωστό κόστος το οποίο έχει κάτι τέτοιο στην ποιότητα της καθημερινής ενημέρωσης των πολιτών και τη δημοκρατία. Πέρα από τους εκατοντάδες συναδέλφους που απολύθηκαν, όλα αυτά τα χρόνια, από τα μαγαζιά της ενημέρωσης…

Φυσικά, την ίδια ώρα η κυβέρνηση Τσίπρα-Καμμένου, διά του αρμόδιου υπουργού Νίκου Παππά, δίνει τη δυνατότητα μόνον σε Ανώνυμες Εταιρείες (ΑΕ), κοινοπραξίες και Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, να διεκδικήσουν άδειες. Το ίδιο αναμένεται να συμβεί και στα ραδιόφωνα, όταν προκηρυχτούν οι άδειες. Αυτό σημαίνει πως συνεργατικά σχήματα δημοσιογράφων και κοινωνίας, μη κερδοσκοπικά, δεν μπορούν να λάβουν συχνότητες, σύμφωνα με το προτεινόμενο νομοσχέδιο (πιθανολογείται ότι θα ψηφιστεί το ερχόμενο Σάββατο). Αποκλείονται.

Κι αν θεωρείται δύσκολο κάτι τέτοιο όσον αφορά την τηλεόραση, για ποιον λόγο δεν ανοίγει ο χώρος στις ραδιοφωνικές

συχνότητες τις οποίες σε όλη την Ελλάδα λυμαίνονται διάφοροι, πιθανοί κι απίθανοι τύποι, που μεταδίδουν playlists και το χρήμα της διαφήμισης ρέει άφθονο χωρίς να πληρώνουν ούτε έναν υπάλληλο; Καταλαβαίνουμε όλοι το γιατί. Επειδή το καβγαδάκι κυβέρνησης-καναλαρχών θα καταλήξει σε μια κατάσταση «όλα μέλι-γάλα». Η συμμαχία του Μαξίμου με την εγχώρια διαπλοκή, έχει ήδη γίνει- απλώς χρειάζεται να οριστικοποιηθεί το μοίρασμα της πίτας και να μπουν κι άλλοι παίκτες στο παιχνίδι της εμπορευματοποίησης της ενημέρωσης.

Αυτοδιαχείριση

Κι αυτό, επειδή η κυβέρνηση, πιστή σε μια κοντόφθαλμη ανάλυση της κρίσης ως οικονομική, παραμένει δέσμια της λογικής της «ανάπτυξης», αντιμετωπίζοντας τη ζωή ως οικονομικό μέγεθος. Το θέμα, όμως, δεν είναι απλώς να πληρώσουν οι καναλάρχες – για την ακρίβεια να επιστρέψουν πίσω χρήμα που έχουν λάβει τόσα χρόνια από τα κρατικά ταμεία και το τραπεζικό σύστημα για να στηρίζουν τα τοξικά μαγαζιά τους. Άντε και πληρώνουν. Θα γίνει καλύτερη η ενημέρωση των πολιτών; Θα εξαφανιστούν οι Πρετεντέρηδες, οι Τατιάνες, οι Μπογδάνοι; Αμφιβάλλουμε.

Οι συχνότητες είναι δημόσια περιουσία. Κι ως τέτοια, χρειάζεται πρώτα από όλα να τη διαχειρίζεται η κοινωνία μέσα από θεσμούς λογοδοσίας και συμμετοχής, θεσμούς όπου η πληροφορία θα διακινείται ελεύθερα, ως δημόσιο αγαθό, όχι ως εμπορευματικό προϊόν. Επειδή, όπως αποδείχτηκε με το άνοιγμα της ΕΡΤ-ΝΕΡΙΤ, όπως αποδεικνύεται από το κόψιμο της εκπομπής «Zona Rosa», όπως φανερώνει ο πόλεμος που δέχεται το «Αντιδραστήριο», **η κυβέρνηση εχθρεύεται την αυτοδιαχείριση**. Στον Τύπο και αλλού. Στην ΕΡΤ3, τη ΒΙΟΜΕ (Θεσσαλονίκη), στο νερό, τη Χαλκιδική, τη γεωργία. Σε κάθε πτυχή της ζωής των πολιτών.

Πλέον, αποκτά ακόμη περισσότερα Μέσα ώστε να ελέγξει τα ρεύματα της αυτοδιαχείρισης, όπως επιχειρούσε αντιπολιτευόμενος ο ΣΥΡΙΖΑ την εποχή που χάιδευε τα κινήματα ώστε να τους αρπάξει την ψήφο. Κι αν χρειαστεί, να την

συκοφαντήσει. Πρόθυμους θα βρει. Είτε εργάζονται διακόσιοι είτε τετρακόσιοι σε ένα κανάλι.

Συνέντευξη Κάρλος Τάιμπο: Οι λογικές της συνεργασίας και της αλληλεγγύης θα γιγαντωθούν

Συνέντευξη: Αντώνης Μπρούμας

Β: Καθώς η οικολογική κρίση βαθαίνει, το αίτημα της αποανάπτυξης γίνεται περισσότερο αναγκαίο από ποτέ. Εντούτοις, η καπιταλιστική κρίση έχει οδηγήσει σε περαιτέρω πιέσεις για περισσότερη ανάπτυξη με κάθε κόστος. Πώς μπορούμε να σπάσουμε τον φαύλο αυτόν κύκλο;

Τάιμπο: Είναι δύσκολο, αλλά πιστεύω ότι τα σημάδια της κατάρρευσης του υπάρχοντος συστήματος εμφανίζονται, σε φυσικό και υλικό επίπεδο, κατά συνέπεια θα αρχίσουν να αλλάζουν την συμπεριφορά του κόσμου από τα κάτω. Στη πραγματικότητα, η κρίση είχε σαν αποτέλεσμα να αναδυθούν λογικές συνεργασίας στα πλαίσια της αλληλεγγύης, οι οποίες πριν μερικά χρόνια ήταν πρακτικά αδιανόητες. Αυτό που προκύπτει είναι ότι το φαινόμενο μέχρι τώρα έχει μια αρκετά περιορισμένη διάχυση στη κοινωνία. Αναμένεται πάντως ότι με κάποιον τρόπο, σχεδόν φυσικό και αυθόρμητο, η διαδικασία αυτή θα γιγαντωθεί και θα γίνει πιο ορατή. Το να περιμένουμε όμως ότι ο καπιταλισμός αυτορυθμίζεται για να υπάρξει ανάπτυξη, μου φαίνεται ως λάθος, διότι ακόμα και αν το κάνει, αυτό θα γίνει μέσω μιας διαδικασίας που θα επιφέρει μια ολοένα και πιο ξεκάθαρη περιθωριοποίηση των κατώτερων στρωμάτων της κοινωνίας.

Β: Έχεις γράψει για την ιδέα της λιτής αφθονίας. Ποια μπορεί να είναι η πολιτεία μιας κοινωνίας που στηρίζεται στη λιτή αφθονία;

Τάιμπο: Νομίζω ότι πρέπει να κάνουμε ένα διαχωρισμό μεταξύ των σχεσιακών αγαθών , που έχουν να κάνουν δηλαδή με τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων, και των υλικών αγαθών. Η λιτή αφθονία, στην αντίληψη μου, ενέχει μια υπεροχή των σχεσιακών αγαθών και προσηλώνεται στην ανάπτυξη της κοινωνικής ζωής. Αποτελεί δηλαδή, μια ανάκτηση της κοινωνικής ζωής που αυτή τη στιγμή έχουμε χάσει, όντας σε μεγάλο βαθμό απορροφημένοι από την παραγωγή, την κατανάλωση και τον ανταγωνισμό. Βέβαια είναι αλήθεια ότι για να το κατορθώσουμε, είναι βασικό να το αφομοιώσουμε ως τρόπο αντίληψής , κάτι που δεν είναι εύκολο . θα πρέπει να θεωρήσουμε ως μη εφαρμόσιμη τη σημερινή στρεβλή λογική για την αφθονία, την αφθονία δηλαδή μέσω του πολλαπλασιασμού των εμπορευμάτων. Ομολογώ ότι το να ξεφύγουμε από αυτές τις λογικές είναι το βασικό πρόβλημα.

Β: Τα αυτόνομα κινήματα στην Ελλάδα απέτυχαν, τουλάχιστον πρόσκαιρα, να αποτρέψουν την νεοφιλελεύθερη επίθεση και να δώσουν προοπτικές. Πώς μπορούμε να δώσουμε προοπτικές στους αγώνες μας;

Τάιμπο: Το πρωτεύον πρόβλημα είναι ότι δεν υπάρχει κανένα όφελος να θεωρούμε ότι μέσω των θεσμών και του κράτους πρόκειται να επιλυθούν οποιαδήποτε από τα προβλήματα στη ρίζα τους. Αντίθετα, η επίλυσή τους πρέπει να συνδεθεί με την ολοκληρωτική διάβρωση του καπιταλισμού και την πτώση του. Πιστεύω ότι το βασικό πρόβλημα στην Ελλάδα, όπως και στην Ισπανία, είναι πως οι πολιτικές δυνάμεις δεν εισάγουν αυτό το ζήτημα. Αντιθέτως εισάγουν την άποψη ότι πρέπει να εγκαθιδρυθεί ένα είδος καπιταλισμού περισσότερο ρυθμισμένου και περισσότερο προσηλωμένου στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων. Πιστεύω ότι αργά ή γρήγορα, ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού θα συνειδητοποιήσει ότι αυτή είναι η πραγματικότητα και θα βεβαιωθεί και ότι η κατάσταση θα αλλάξει μέσω διαδικασιών και ώθησης από τα κάτω. Πρέπει να αναζητηθεί ένας

μηχανισμός αντίθετος στη λογική της ανάπτυξης και στην αναπαραγωγή της λογικής του κεφαλαίου. Στη πραγματικότητα θεωρώ πως αυτό ήδη συμβαίνει σήμερα. Ο κόσμος συνειδητοποιεί πως αν δεν υπάρξει μια αντικειμενική πολεμική της λογικής του καπιταλισμού, τα προβλήματα θα γιγαντωθούν αργά ή γρήγορα, αφού παρά τις ήπιες ή πιο καταστροφικές μεθόδους που θα επιχειρηθούν, σίγουρα δεν θα λυθούν.

Β: Σύμφωνα με κάποιους ριζοσπάστες διανοητές, όπως ο Negri, η πληθυντικότητα είναι ένα δυνατό σημείο των σύγχρονων κινημάτων. Σύμφωνα με άλλους, όπως ο Harvey, το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί αδυναμία. Ποια είναι η άποψή σου;

Τάιμπο: Πρέπει να ομολογήσω ότι καταρχήν δεν αντιλαμβάνομαι αυτό που λέει ο Νέγκρι. Αλλά σίγουρα θεωρώ αρετή την πολλαπλότητα (multiplicity) και πιστεύω ότι αποπνέει υγεία. Σε σχέση με το προηγούμενο όμως πρέπει να απομακρυνθούμε από τη λογική και τα επιχειρήματα του πόσο αποτελεσματικό και άμεσα αποδοτικό είναι κάτι. Και υποπτεύομαι ότι η υιοθέτηση της πολλαπλότητας (multiplicity) είναι μια υπεράσπιση της άποψης ότι πρέπει να δράσουμε με τέτοιες ιδέες, που έχουν δηλαδή κυρίως να κάνουν με την αποτελεσματικότητα. Έχω την άποψη ότι εάν τα κινήματα δεν είναι προδήλως πλουραλιστικά και με αρκετές διαφορές, εάν δηλαδή δεν εμπεριέχεται σε αυτά μια ενεργή ιδεολογική αντιπαράθεση, δυσκολεύει το έργο να κατασκευάσουμε μια κοινωνία καλύτερη από τη σημερινή και που θα αναπαράγει αυτές τις πρακτικές.

Β: Ποια πρέπει να είναι η σχέση των αυτόνομων κινημάτων με τον αντιπροσωπευτισμό σε αυτή την ιστορική στιγμή; Πρέπει να γυρίσουμε την πλάτη μας στην αντιπροσώπευση, όπως υποστηρίζουν οι Ζαπατίστας, ή πρέπει να κρατάμε μία κριτική στάση απέναντι σε αυτή;

Τάιμπο: Αυτό εξαρτάται από τη κατάσταση των πολιτικών δυνάμεων που υπηρετούν αυτή τη στιγμή τους θεσμούς. Αν υπάρχει μια ενεργή συγκατάβαση των δυνάμεων αυτών στη διαδικασία οικοδόμησης μιας κοινωνίας από τα κάτω που υπερασπίζεται ο

κόσμος της αυτοδιαχείρισης, θα το αντιλαμβανόμουν ως ένα πρόβλημα μη διάθεσης συνεργασίας, αλλά δεν βλέπω αυτή τη διάθεση συγκατάβασης. Άλλωστε, πιστεύω ότι δεν υπάρχει τέτοια περίπτωση γιατί με έναν τρόπο σχεδόν οντολογικό θα έλεγα, όποιος απευθύνεται και βασίζεται στους ισχύοντες θεσμούς σταματάει αυτόματα να παλεύει και να υπερασπίζεται τη λογική της αυτοδιαχείρισης. Δεν μπορώ να διακρίνω λοιπόν αυτή τη σχέση του αμοιβαίου συμβιβασμού και συνεπώς δεν γίνεται να υπάρχει μια ομόλογη πλευρά με τις πολιτικές δυνάμεις από τα πάνω. Σίγουρα η απάντηση εξαρτάται και από το θέμα για το οποίο μιλάμε. Αν για παράδειγμα αναφερόμαστε στους μισθούς των υπαλλήλων μπορώ να κατανοήσω μια αμοιβαία σύγκλιση. Αλλά όταν αναφερόμαστε σε πολιτικούς στόχους όπως η κατάρρευση του καπιταλισμού , μου φαίνεται δύσκολο να κατανοήσω αυτές τις λογικές.

Β: Υπάρχει περίπτωση να συγκροτηθούν σήμερα προοδευτικές κυβερνήσεις, που προτάσσουν λογικές αυτοδιαχείρισης και ριζικού μετασχηματισμού, και πόσο δυνατή θα ήταν τότε μία άλλη διαλεκτική σχέση με τα κινήματα;

Τάιμπο: Προσωπικά οφείλω να ομολογήσω μια αδυναμία αναγνώρισης παραδειγμάτων όπου να εμφανίζεται αυτή η διαλεκτική σχέση. Στην Ισπανία για παράδειγμα, οι “προοδευτικές” πολιτικές δυνάμεις που έχουν κυβερνήσει, όχι μόνο δεν έχουν καμία σχέση με την αυτοδιαχείριση, αλλά επιπλέον δεν έχουν και ουδεμία σχέση με κάποιο σχέδιο υποτυπώδους κοινωνικού μετασχηματισμού. Ούτε την περίπτωση της Βενεζουέλας μπορώ να την αξιολογήσω ως τέτοιο παράδειγμα. Δεν υφίσταται εκεί κάποιο σχέδιο που να προωθεί την αυτοδιαχείριση. Αντίθετα υπάρχει ένα σχήμα πυραμιδικό, ένα κράτος που βοηθάει αυτούς που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, και σαφώς έχουν βελτιώσει την θέση τους. Από την άλλη δεν φλερτάρει με δυνάμεις κοινωνικές αυτοοργανωμένες και ανεξάρτητες. Επομένως, πιστεύω ότι το πρόγραμμα της κυβέρνησης της Βενεζουέλας είναι αυτό της κλασικής σοσιαλδημοκρατίας, έτσι δεν μπορώ να διακρίνω τη πιθανότητα μιας διαλεκτικής σχέσης. Τα λίγα ανεξάρτητα κοινωνικά κινήματα

που δρουν σήμερα στη Βενεζουέλα διατηρούν μια θέση γενικής ρήξης με την επίσημη πολιτική άρα αυτή η σύνδεση είναι δύσκολη όσο επικρατεί γραφειοκρατία και διαφθορά.

Β: Στην Ελλάδα έχουμε την άνοδο στην κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ. Στην Ισπανία η συμμετοχή του Podemos στην κυβέρνηση μετά τις επερχόμενες εκλογές είναι πιθανή. Έχουν κοινά χαρακτηριστικά τα δύο αυτά κόμματα; Είναι συγκρίσιμες οι συγκυρίες;

Τάιμπο: Το βασικό πρόβλημα είναι ότι εάν το Podemos έρθει στην εξουσία, αυτό θα επιτευχθεί σε συνεργασία με το σοσιαλιστικό κόμμα. Αυτό είναι μια κατάσταση εκ διαμέτρου αντίθετη με την Ελλάδα. Κάτι που κάνει και δύσκολη τη θέση του Podemos, διότι σε όλη τη πορεία του έχει ασκήσει έντονη κριτική στα δύο παραδοσιακά κόμματα. Συνεπώς το Podemos θα οφείλει να δώσει εξηγήσεις γιατί τελικά συντάσσεται με τα κόμματα αυτά. Η δεύτερη διαφορά είναι ότι, τουλάχιστον θεσμικά, το Podemos δεν είναι αριστερό κόμμα. Προσπαθεί να μαζέψει ψήφους διαφόρων στρωμάτων και περιοχών και σε αυτό διαφέρει από το ΣΥ.ΡΙΖ.Α που θεωρείται ένας συνασπισμός της ριζοσπαστικής αριστεράς. Σαφώς και είναι υπό συζήτηση αν αυτό που κάνει ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. είναι ένα πρόγραμμα που προέρχεται από την αριστερά. Για παράδειγμα , μου προκαλεί εντύπωση η πολιτική του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. στο θέμα της μείωσης των στρατιωτικών δαπανών στην Ελλάδα, σε ένα θέμα που περιμέναμε άλλη προσέγγιση. Υπάρχουν σίγουρα στοιχεία που δεν προέρχονται από αριστερές θέσεις στο σχεδιασμό του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. . Σίγουρα δεν γνωρίζω πολλά, αλλά εννοώ ότι είναι ένα πρόγραμμα σαφώς προσηλωμένο στις ρεαλιστικές μάχες. Το Podemos έχει ένα λαϊκό πρόγραμμα, αρθρωμένο στα μέσα ενημέρωσης. Γενικά οι διαφορές είναι αρκετές.

Β: Ο Μαρξισμός και αναρχισμός είναι τα κυριότερα ριζοσπαστικά ρεύματα σκέψης του παρελθόντος. Σήμερα, πρέπει να τασσόμαστε με ένα από τα δύο αυτά ρεύματα, να κρατήσουμε τις πιο προοδευτικές θέσεις και από τα δύο ή να δομήσουμε κάτι καινούργιο;

Τάιμπο: Δεν χρησιμοποιώ συνήθως τις έννοιες μαρξισμός και αναρχισμός για να είμαι ειλικρινής. Εμένα τον ίδιο με έχουν αποκαλέσει ως μαρξίζοντα αναρχικό και άλλες φορές ως αναρχίζων μαρξιστή. Πιστεύω ότι εκπορεύονται πολλά πολιτικά ρεύματα από το μαρξισμό που είναι σεβαστά και που αξίζουν να μελετηθούν. θα μπορούσα να πω ότι συντάσσομαι με πολιτικές, με όσο το δυνατόν λιγότερο ιακωβίνικες και πυραμιδικές λογικές, που να απορρέουν από μελέτη πάνω στο έργο του Μαρξ, κάτι που θα με κατέτασσε ως ελευθεριακό μαρξιστή. Βέβαια αυτό μου δημιουργεί αρκετά προβλήματα. Γενικά δεν ασπάζομαι τη τάση δαιμονοποίησης και στα δύο πολιτικά ρεύματα του αναρχισμού και του μαρξισμού. Έχω επιπλήξει αναρχικούς συντρόφους ότι δεν έχουν διαβάσει ποτέ Μαρξ, και κάνουν μετωπική επίθεση σε αυτό που, κατά την υπόθεσή τους, είχε γράψει. Διακρίνω δηλαδή μια έλλειψη σαφής κατανόησης. Σίγουρα πάντως θεωρώ ότι πιο σημαντικό από τις κατηγορίες και τις ιδεολογίες είναι η χρήση τους στον καθημερινό αγώνα και στο μετασχηματισμό της κοινωνικής πραγματικότητας.

Ο Κάρλος Τάιμπο είναι συγγραφέας και καθηγητής Πολιτικών Επιστημών και Διοίκησης στο Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης. Ανάμεσα στα τελευταία του έργα ξεχωρίζουν τα Δεν είναι όπως μας τα λένε. Μια κριτική της υπαρκτής Ευρωπαϊκής Ένωσης (2004),Μια αναρχική-ελευθεριακή ανθολογία για χρήση των νέων γενιών (2010), Η αποανάπτυξη με απλά λόγια (2011), Το κίνημα 15 Μάη σε εξήντα ερωτήσεις(2011), Ισπανία, ένδοξη χώρα. Μετάβαση, θαύμα και κατάρρευση (2012). Η Πρόταση της Αποανάπτυξης είναι το πρώτο βιβλίο του που μεταφράστηκε στα ελληνικά από τις Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Το τέλος της εθνικής πολιτικής

Αλέξανδρος Σχισμένος- Νίκος Ιωάννου

Παρότι όλες οι πλευρές του πολιτικού φάσματος, και η "κυβερνώσα αριστερά" του ΣΥΡΙΖΑ και οι δελφίνοι της Ν.Δ. και οι συννωστισμένοι του κέντρου και η "αντιμνημονιακή αριστερά" της ΛΑΕ, επενδύουν σε μια "εθνική" και "πατριωτική" ρητορική, οι μεν στην "εθνική σωτηρία", οι δε στην "εθνική ανεξαρτησία", τα γεγονότα δείχνουν το τέλος της εθνικής πολιτικής. Οι μεταλλαγές του μυθιστορηματικά "διαχρονικού" μα ιστορικά πρόσφατου, έθνους-κράτους είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο που παρατηρούμε έντονα από τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Το εθνοκράτος, από προνομιακός φρουρός και εταίρος των καπιταλιστικών επιχειρήσεων μετατράπηκε σε κράτος-επιχείρηση το ίδιο, καθώς η νεοφιλελεύθερη επέλαση αντικατέστησε τις ισχνές πολιτικές αναδιανομής του κράτους-πρόνοιας με ισχυρές πολιτικές εκποίησης των κοινών αγαθών, δηλαδή του δημόσιου χώρου και εμπορευματοποίησης του βίου και της εργασίας, δηλαδή του δημόσιου χρόνου.

Το εθνοκράτος έγινε μια προβληματική επιχείρηση, ανίκανη να παράγει την κοινωνική νομιμοποίηση, καθώς η στενή εξάρτησή του από την παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία και το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα ισοδυναμεί με την πρακτική άρνηση του φαντασιακού του υπόβαθρου, δηλαδή της εθνικής ανεξαρτησίας και κυριαρχίας, διαλύοντας κάθε δυνατότητα εθνικής πολιτικής. Η προοπτική της επιστροφής στο εθνοκράτος και την κυριαρχική εθνική πολιτική είναι πολιτική οπισθοδρόμησης και θνησιγενής. Η ακροδεξιά αναβίωση είναι ένα αντανακλαστικό στην τελεσίδικη κατάρρευση, όπως ο θρησκευτικός φανατισμός αντανακλαστικό στον θάνατο του θεού. Παρά τους λήρους που εκστομίζονται από αριστερά και δεξιά για 'εθνικό νόμισμα', ούτε αυτό προσδιορίζει την πολιτική ως εθνική, καθώς δεν μπορεί πλέον να υπάρξει εθνικό νόμισμα με την απόλυτη έννοια, που να

αντιστοιχεί σε μια κλειστή εσωτερική αγορά. Το οποιοδήποτε νόμισμα θα υπάρξει μέσα στην ισοτιμία που οι διεθνείς χρηματοπιστωτικοί συσχετισμοί θα του αποδώσουν.

Η μετατροπή του ενθοκράτους σε εργαλείο πολιτικής από κυρίαρχη πολιτική οντότητα, συνδυάζεται με την υποχώρηση του φαντασιακού της ανάπτυξης και το αδιέξοδο κάθε αναπτυξιακού σχεδιασμού. Το νέο μοντέλο ανάπτυξης του παγκόσμιου καπιταλισμού αφορά υπερεθνικές οικονομικές κλίμακες που μπορούν να αποδώσουν μεγάλα μεγέθη, δηλαδή τα κοινά αγαθά, τον δημόσιο χώρο, εξ ου και οι ιδιωτικοποιήσεις. Με την παρουσία του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση διαψεύστηκαν οι αριστεροί διανοούμενοι, όπως ο Σερζ Λατούς που πρότεινε στον Τσίπρα την αποανάπτυξη. Τα εθνοκράτη είναι ζώνες ενός παγκόσμιου καταμερισμού παραγωγής και κατανάλωσης. Η Γερμανική ελίτ ονειρεύεται τη δική της διάσωση σε ένα μακροπρόθεσμο μέλλον, διαμορφώνοντας το ευρωπαϊκό τις περιβάλλον στα μέτρα της παγκόσμιας οικονομίας. Με μια δήθεν εθνική πολιτική, αποκλειστικά για εσωτερική κατανάλωση, στην πραγματικότητα η κεφαλαιουχική ολιγαρχία καρπώνεται τα κέρδη του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού ανταγωνισμού με εργαλείο και βάση το ευρώ και την ευρωζώνη και όχι με την παραγωγική και εξαγωγική της δύναμη. Στη Φρανκφούρτη υψώνουν ουρανοξύστες, το Βερολίνο φτιάχνει τη βιτρίνα του, αλλά η Φούλντα ή το Βούπερταλ ψυχορραγούν, για να μη μιλήσουμε για τη σκανδαλώδη φτωχοποίηση της πρώην Ανατολικής Γερμανίας.

Μια σημαντική επίπτωση της διάλυσης των τοπικών κοινωνιών των νέων αναδυόμενων καπιταλιστικών χωρών, την οποία η δύση πραγματικά προσπαθεί να εντάξει σε κάποια σχέδια, είναι η μαζική μετακίνηση πληθυσμών, το εύρος της οποίας ίσως ακόμη δεν έχουμε δει. Στις νέες αγορές που δημιουργούνται, όπως εξηγήσαμε, περισσεύουν άνθρωποι οι οποίοι όχι απλώς βιώνουν την οικονομική ανέχεια, αλλά ακόμα και την έλλειψη αέρα να αναπνεύσουν σε ένα περιβάλλον απόλυτης ανασφάλειας και της πιο βίαιης καταστολής και ελέγχου ενός συνεταιρισμού κράτους-επιχειρηματιών.

Η επιλεκτική υποδοχή αυτών των μεταναστευτικών πληθυσμών είναι ένα κάποιο σχέδιο, η Μεσόγειος όμως μάλλον ήδη έχει γεμίσει από θύματα των αναταραχών και της εξουσιαστικής ανωμαλίας της Βόρειας Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και της Ασίας. Ποιος δεν θα σκεφτόταν πως οι Ευρωπαίοι επιχειρηματίες βλέπουν σε μια τέτοια μεταναστευτική εκδοχή φρέσκο και φτηνό κρέας ανειδίκευτων εργατών για μια πιο ανταγωνιστική παραγωγή;

Αυτός ο σχεδιασμός στοχεύει κυρίως σε δύο πράγματα: Το ένα είναι ότι η ευρωπαϊκή οικονομική εξουσία θα ήθελε αυτή η μετακίνηση πληθυσμών που αναφέραμε παραπάνω να γίνει χωρίς εκείνους τους εσωτερικούς τριγμούς που θα ανέτρεπαν την πολιτική σταθερότητα προς μια κατεύθυνση οπισθοδρόμησης, ικανή να καταστρέψει το νέο οικονομικό και πολιτικό καθεστώς που διαμορφώνεται σήμερα. Όχι πως μια κατεύθυνση οπισθοδρόμησης προς το παλαιό εθνοκράτος για παράδειγμα θα κατέστρεφε τον καπιταλισμό ή θα τον έθετε υπό έλεγχο, αλλά θα απελευθέρωνε άγνωστες ή καταπιεσμένες πραγματικότητες, αφού σαν οπισθοδρόμηση δεν θα ανταποκρινόταν σε καμιά κοινωνική πραγματικότητα ούτε του μέλλοντος ούτε του παρελθόντος, πόσο μάλλον του παρόντος.

Το άλλο είναι, ότι αυτή η μετακίνηση πληθυσμών μπορεί να μετατραπεί σε εργαλείο για μια ευρωπαϊκή παραγωγή πιο global διαστάσεων, χωρίς τους περιορισμούς των παλαιών συστημάτων, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για την απαξίωση αυτής της ίδιας της εργασίας, την υποβάθμισή της ως παράγοντα της παραγωγής. Η εξασφάλιση της ύπαρξης μιας παγκόσμιας αγοράς και μιας παγκοσμιοποιημένης παραγωγής με τα μεγέθη τους ,προϋποθέτει την ύπαρξη μιας παγκόσμιας αγοράς εργασίας που να μπορεί να εξυπηρετεί πολύ συγκεκριμένους και ξεκάθαρους σκοπούς.

Το μέλλον για τις κατώτερες οικονομικές κλίμακες διαγράφεται μαύρο. Κυριολεκτικά μαύρο, αφού θα εκφραστεί στη μαύρη οικονομία. Η πλήρης εμπορευματοποίηση και φορολόγηση τις γεωργίας θα αναγκάσει τον μικρό παραγωγό να μειώσει την παραγωγή του προσδοκώντας στην ποιότητα και σε μια μαύρη

αγορά. Το ερώτημα είναι αν αυτή η κίνηση θα μπορέσει να διευρυνθεί και σε άλλους παραγωγικούς τομείς, με κοινωνικές δικτυώσεις πέρα από τα εθνικά σύνορα αλλά και πέρα από τα οικονομικά μοντέλα, επαναδημιουργώντας τον δημόσιο χώρο. Ένα δημόσιο χώρο κοινωνικό , πέρα από τη δικαιοδοσία της κρατικής και κεφαλαιοκρατικής εξουσίας. Στο παγκόσμιο επίπεδο η κατεύθυνση αυτή είναι ορατή και θα μπορούσε να γίνει ορατή και στον τόπο μας. Σε μια αγορά-δημόσιο χώρο η μαύρη οικονομία ίσως να έπαυε να είναι ξεχωριστός τομέας. Δεν θα μιλούσαμε τότε για οικονομική κλίμακα αλλά για ένα άλλο επίπεδο ζωής. Όμως αυτό απαιτεί και μια διαφορετική, εξισωτική, αμεσοδημοκρατική πολιτική αυτονομίας, εν δυνάμει παγκόσμια, προκειμένου οι κοινωνικές δικτυώσεις να αποδράσουν από τα στεγανά του παγκόσμιου καπιταλισμού.

Τίποτα το εθνικό δεν υπάρχει σήμερα να υπερασπιστούμε, ούτε το ως πού φτάνουν τα σύνορα, πράγμα που, από ό,τι φαίνεται, δεν είναι και το πιο σπουδαίο για την ύπαρξή της χώρας, τουλάχιστον στο ευρωπαϊκό πεδίο. Τα νέα σύνορα είναι οικονομικά σύνορα και διαπερνούν τις χώρες οριζοντίως και καθέτως, ανεξάρτητα από τα τυπικά τους σύνορα.

Η μόνη προοπτική εξόδου από την κρίση βρίσκεται εκτός εθνικού πλαισίου, εκτός κράτους, εκτός κυβέρνησης. Βρίσκεται στις νέες δικτυώσεις των ελεύθερων τοπικών αυτοθεσμίσεων σε ένα παγκόσμιο επίπεδο, στην αίσθηση της παγκόσμιας κοινωνικής χρονικότητας, που συνδέει τις κοινωνίες με όρους αλληλεγγύης και αυτονομίας σε ένα κόσμο κοινής ελευθερίας και αντίστασης, ενάντια στην παγκοσμιοποιημένη κυριαρχία.

Συνειδητή αποχή ή απόφαση ερήμην;

Δανάη Κασίμη

Βρισκόμαστε για δεύτερη χρονιά φέτος, μπροστά σε ένα εκλογικό αποτέλεσμα, το οποίο φαίνεται να είναι καθ' όλα συμβατό με τις απαιτήσεις των διεθνών λόμπι ή τουλάχιστον δε φαίνεται να προκαλεί καμία ανησυχία στις Βρυξέλλες. Έχουμε και πάλι μια κυβέρνηση συνεργασίας μεταξύ του ΣΥΡΙΖΑ και των ΑΝΕΛ, η οποία όμως έχει πλέον ξεφορτωθεί τους «αντιστασιακούς» της αριστερής πλατφόρμας. Εξάλλου, λόγω αυτής της αντίδρασης έχασε η κυβέρνηση τη δεδηλωμένη. Σε αυτές τις εκλογές παρατηρήθηκε η αύξηση του ποσοστού της αποχής με αποτέλεσμα να αμφισβητείται το εκλογικό αποτέλεσμα και η νομιμοποίηση της κυβέρνησης. Η αποχή αυτή μπορεί να εκφράζει είτε το γενικό αίσθημα ασημαντότητας που κυριαρχεί στους Έλληνες, ειδικά τα τελευταία 5 χρόνια, είτε ένα ρεύμα καταγγελίας και αγανάκτησης απέναντι στο πολιτικό σύστημα.

Αρχικά, το πρώτο πρόβλημα που ανακύπτει αφορά την αδυναμία έκφρασης των ανθρώπων που αποφάνθηκαν αρνητικά στο δημοψήφισμα απέναντι στο νεφελώδες ερώτημα «Ναι ή Όχι στα μέτρα που προτείνουν οι δανειστές». Το δεύτερο πρόβλημα εντοπίζεται στην πολιτική στάση που υιοθετεί το τμήμα του εκλογικού σώματος που επέλεξε να απέχει τελικά από τις κάλπες λόγω της αδυναμίας αυτής ή λόγω του γενικότερου κλίματος απαξίωσης του πολιτικού status quo.

Είναι αυτονόητο ότι, σε μια εποχή όπου το δημοψήφισμα και η επίκληση της λαϊκής βούλησης έγινε τελικά για λόγους παγίδευσης των πολιτών στα στενά όρια του δόγματος TINA (There is no alternative) παρά για την αποκατάσταση της δημοκρατίας, η αποχή από τις κάλπες θα παρουσιάζει διαρκώς αυξητικές τάσεις. Το θέμα είναι όμως ότι αυτή η αποχή επεκτείνεται συνολικά στην ενασχόληση με τα κοινά, η οποία έχει επίσης

ευτελιστεί ως έννοια. Οι αντιπρόσωποί μας, κατέχουν το μονοπώλιο της πολιτικής, γεγονός που φαντάζει μονόδρομος. Παραλλήλως, αντιλαμβανόμαστε ότι ένα μέτωπο πανευρωπαϊκό κατά της λιτότητας είναι πιο αναγκαίο από ποτέ και σίγουρα εφικτό. Η συγκρότησή του βέβαια δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί από αντιπροσώπους που συνδιαλέγονται με τα διεθνή λόμπι και τους εκπροσώπους των χρηματαγορών, πρακτική που παρουσιάζεται επίσης ως μονόδρομος και «αναγκαίο κακό» από τους πολιτικούς ολιγάρχες. Επομένως, το κύμα απελπισίας και ματαιότητας που έχει κατακλύσει την Ελλάδα, είναι κάτι παραπάνω από λογικό και κατανοητό όμως τα όριά του φτάνουν έως το νοητικό εκείνο σημείο όπου οι Έλληνες μπορούν να φανταστούν τους εαυτούς τους ικανούς να διαχειριστούν τις ζωές τους.

Από την άλλη πλευρά, η δημιουργία του κόμματος της λαϊκής ενότητας, συσπείρωσε έναν κόσμο προερχόμενο από τα ευρύτερα τμήματα της αριστεράς και σε πρώτη φάση προκάλεσε τουλάχιστον το ενδιαφέρον του τμήματος των Ελλήνων, οι οποίοι είχαν ζαλιστεί από την «κατραπακιά» της υπογραφής του τρίτου μνημονίου και μάλιστα από μία αριστερή κυβέρνηση που δημιούργησε σχεδόν σε όλους μας (ας είμαστε ειλικρινείς) προσδοκίες για μείωση της ανεργίας, διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αξιοπρεπή διαβίωση. Στις καταστατικές αρχές υπήρχαν έννοιες όπως κοινωνική δικαιοσύνη, ελευθερία, ισότητα, άμεση δημοκρατία και θεωρητικά θα μπορούσε να αποτελέσει τη σανίδα σωτηρίας για τους «απογοητευμένους». Η λαϊκή ενότητα, μέσα σε δύο εβδομάδες απέκτησε μορφή κόμματος και κατόρθωσε να λάβει μέρος στις εκλογές με διαδικασίες φαστ τρακ. Η απεύθυνσή της περιορίστηκε στα πρώην στελέχη των γνωστών ως συνιστωσών του ΣΥΡΙΖΑ και σε ένα μέρος της ΑΝΤΑΡΣΥΑ. Ίσως βέβαια να μου διαφεύγουν και κάποιες άλλες αριστερές ομάδες αλλά αυτό δε σώζει την κατάσταση. Εκείνο που έχει πραγματικά σημασία είναι ότι το νέο αυτό κόμμα, που προσπάθησε να αγκαλιάσει το ορφανό «ΟΧΙ» του ελληνικού λαού, ουδέποτε απευθύνθηκε στα κινήματα βάσης. Έγινε ένα αόριστο κάλεσμα στους έλληνες που ψήφισαν «ΟΧΙ» και περιορίστηκαν σε μια ευκαιριακή ερμηνεία της λαϊκής αυτής ετυμηγορίας. Αγνόησαν το γεγονός ότι μεγάλο τμήμα αυτών

των ψηφοφόρων ήθελε απλώς έναν γοητευτικό ηγέτη, ο οποίος μάχεται με τα θηρία και τελικά ξανασηκώνεται. Ήθελαν μια λύση που δε θα προκαλέσει κοινωνική έκρηξη ή τουλάχιστον μια λύση όσο γίνεται πιο αναίμακτη. Επειδή λοιπόν, η ΛΑΕ προσέφερε, στα μάτια της κοινωνίας, ακριβώς αυτό που προσέφερε και ο ΣΥΡΙΖΑ, φάνηκε, με την πολυτιμότατη βοήθεια των media, σαν μια φράξια αποστατών που είχε σχέδιο να οδηγήσει τη χώρα στην απόλυτη καταστροφή. Έτσι, αδυνατώντας να προτείνει κάτι νέο ή έστω να ανοίξει έναν ευρύτερο κοινωνικό διάλογο, εγκλωβίστηκε στον κυκεώνα της ανάθεσης και δεν κατάφερε να συγκροτήσει ή να εμπνεύσει τη δημιουργία ενός σύγχρονου επαναστατικού μετώπου.

Είναι φανερό ότι η λύση στην κατάρρευση του πολιτικού συστήματος δεν μπορεί να αναζητηθεί στα πλαίσια του υπάρχοντος κοινοβουλευτικού οικοδομήματος και εκεί ακριβώς είναι που έχασε την μπάλα η νέα προσπάθεια της ΛΑΕ. Η ανησυχία μας όμως θα πρέπει να εστιαστεί και στο κοινωνικό τμήμα της μηδενιστικής απολιτικ αποχής. Καθημερινά, παρακολουθούσε κανείς πολιτικές συζητήσεις, οι οποίες συνήθως περιορίζονταν στην έκφραση της αγανάκτησης, της οργής ή ακόμη και της μεμψιμοιρίας των συμμετεχόντων. Σε κάθε περίπτωση όμως, ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρον το γεγονός ότι ένας στους δύο κατέληγε ότι θα απέχει από τις κάλπες. Εξαιρώ από την ανάλυση, εκ των προτέρων, τους συνειδητά απέχοντες, οι οποίοι δραστηριοποιούνται ενεργά σε πολιτικές οργανώσεις, σχήματα, κινήματα, κοινωνικά κέντρα κλπ. Αυτοί επιδεικνύουν σταθερή και έντιμη στάση. Οι άνθρωποι όμως, οι οποίοι ούτε ψηφίζουν, ούτε συμμετέχουν σε οτιδήποτε συλλογικό και γενικώς έχουν απαξιώσει κάθε έννοια συνδιαμόρφωσης και αδιαμεσολάβητης δράσης, πρέπει να σκεφτούν σοβαρά τις συνέπειες αυτής της επιλογής.

Το υπάρχον παγκοσμιοποιημένο «πολιτικό» σύστημα, είναι σχετικά σταθερό, ισχυρό και οχυρωμένο τόσο ώστε οποιαδήποτε ρωγμή δημιουργηθεί, είναι έτοιμο να την αντιμετωπίσει. Αυτή η οπτική δεν κρύβει καμία απαισιοδοξία. Φαίνεται να είναι η πραγματικότητα. Είναι γνωστό ότι για να απειληθεί το σύστημα, οι ρωγμές θα πρέπει να είναι ποικίλες, συντονισμένες, ίσως

και παράλληλες. Το μόνο σίγουρο είναι ότι η μανιώδης αυτή εξατομίκευση που εκφράζεται από την πλειοψηφία των απεχόντων από τα κοινά, είναι εντελώς συντηρητική και δυστυχώς υποδηλώνει οπισθοχώρηση και λιποταξία. Το “απέχω από τις κάλπες” για έναν σύγχρονο άνθρωπο που αντιμάχεται τις αξίες και την ανελέητη βία του υπάρχοντος συστήματος, προϋποθέτει και την ταυτόχρονη συμμετοχή του στην πολιτική κίνηση της κοινωνίας. Ατομικές λύσεις δεν υπάρχουν. Μόνο ατομικές πρωτοβουλίες, οι οποίες αλληλοπλέκονται, συνθέτουν και δημιουργούν μέσα από αυτή τη διαζευκτική σύζευξη κάτι πραγματικά ελπιδοφόρο. Η «σκέτη» αποχή ισοδυναμεί με το τίποτα και είναι το ίδιο συμφέρουσα για τους υπάρχοντες θεσμούς-όργανα των παγκόσμιων ελίτ όσο και η τυφλή και άνευ όρων ψήφος.